MARBO
DEI GALLI POETAE VE
tuſtiſsimi de lapidibus precioſis
Enchiridion, cū ſcholijs
Pictorij Villin=
genſis.

EIVSDEM PICTORII DE
lapide molari carmen.

PARISIIS
Excudebat Chriſtianus Wechelus, ſub ſcuto
Baſilienſi, in uico Iacobæo, anno
1 5 3 1.

D. VDALRICO VVIRTNER, *patritio & ſenatorij ordinis, primati integerrimo, artiumq; optimarum magiſtro celebri, Pictorius apud nobile Briſacogeæ Friburgum ſcholaſticæ iuuentutis moderator. S. D.*

VENIT NVPER AD *manus noſtras integerrime uir Marbodëi Galli de lapidibus præcioſis Enchiridion, antiquitatis gēma quædam, hactenus paucis admodum obuia, præſertim cum tam diu in librorum noſtri aliquius amiā ſingularis, puluerulenta delituiſſet ſuppellectile, ſed cum ex nominis uetuſtate uelut illectamēto, tum etiam ex uerborum lenocinio minime infelicis & ad phraſim certe frugaliſſimi Poëtæ tangerer, libuit ſcholijs ex authorū pœnu adnotatis hūc, muſis utcunq; iuuantibus ad uberiorem intellectum illuſtrare, illuſtratum in publicum edere: non tamē niſi tutore quem pupillis addere conſentaneum eſt adhibito, ad omnem uidelicet impetuoſum calumniatoris flatum inſtructum. Diu autem mihi cogitanti quem huic prouinciæ uirum admittere conſultum foret, et tu tū, hinc te qui ex grauitate conſulari, tum ab inuidorum criticorum erugine & rubigine illas mei ingenij primitias tueri potes, tum quia animum ſyncæritate uirtutis habes et ad eiuſmodi ſtudia prō,*

ptum

ptum, cæteris antepoſui. Et quum hactenus me incredibili fueris beneuolentia proſequutus, muſarum mearum te capio patronum & dominum, cuius ſit liber, cuiusq; Pictorij munuſculum, ut ſi quando à tuis continuis conſulatus adminiſtrationibus uacaueris, animum ualeas relaxare. Duo tamen ſunt quæ in hoc munuſculo noſtro peruelim & opto pro tua humanitate perpendas. Alterum autoris huius Marbodëi Galli dignitas mirifica, & celebranda, carminis facultas. Alterum animi mei propenſio & uoluntas optima, quam pro officio haberi par eſt, ad id omem perficiendum quod gratum acceptumq; tibi exiſtimem futurum. His aſſequutis Cariſtij Calicratis ſuperaſſe facultates haud magnifaciam.

Valeto ac Pictorij tui clientuli immemor ſis nunquam. Datũ Friburgi anno uirginei partus ſeſquimilleſiſimo triceſimo.

Pictorius

PICTORIVS LECTORI CANdido S. D.

HABES HIC CANDIde lector in Marbodei Galli Poëtæ uetuſtiſsimi Enchiridion annotationes, à nobis triuiali àdmodum ſtilo cõgeſtas, præſertim cum plus interpretationi quàm uerborum eleganciæ hic ſtuduerimus, ad omnia ferè authorum rationibus adiunctis, Pliniũ ſequuti, qui ingenue fatetur ubique per quos ſua cõpoſuerit, tacite innuens eum improbe facere, qui in alieno libro per ſe ingenioſus eſſe ſtudeat.

Veniam igitur dabis candide lector, ſi quid uſquam hic peccatum ſit, rabiem furibundam in nos cohibiturus.

LECTORI.

Qui cupis emunctim gemmarum ſcire medullas,
Huc uenias, totum continet iſte liber,
Qui decies ſenis capitellis nomina dicat,
Et ſpecies, patrias, quid ualeantq; ſimul.

PROOEMIVM.

VETVSTVM SANE INſtitutum, ut poëtam interpretaturus, illius nominis et uitæ mentionem faciat. Deinde libri titulum, carminis qualitatem, librorum numerum, & poëtæ intentionem enarret. Poëtæ igitur nomen eſt Marbodeus Gallus. Nam ſic noſtri exemplaris initium habuit. At de uita illius multa ſcribere ambiguum eſt, quia uel propter materiam in eo contentam, uel temporum uetuſtatem, neglectus ita latuit, ut uix tandem in noſtri ſeculi commodum prodierit.; tãmetſi non dubito eum à doctiſsimis ad limam rectiorem eſſe politum, etiam noſtris temporibus. Quoniam illius poëtæ uerſus crebrò apud Vincentiũ in ſpeculo naturali, & apud Barptholomæũ Anglicũ lib.16. citatos inuenio. Non tamen benè admodum ſonantes, & ad poëticas regulas emendatos, ut hi ſunt: Qui quidem Enchiridion hoc lapidarium ſæpiuſcule appellitant. Cui cordi eſt uerum perſcrutari, tale ſpeculum lib.9. ferè ſingulis capitibus euoluat, & in multis Anglicum, qui ut ſuas rerum proprietates authoritate roboret, frequenter citat hoc manuale.

Libello nomen Enchiridion, quod pugionem aut manuariam tabellam, teſte A. Gellio lib.20. uocant, inditum reperi.

Carminis qualitas eſt , non grandiloqua neque ſublimis. Nam de lapidibus ſcripſiſſe humili genere, uniformi, et puro heroico ſatis eſſe quis infidias iret?

Vnicus eſt liber poëtæ animum & beneuolentiam in amicos referens, quem tribus ut multis cõmunicaturum ſe oſtendit in præfatione ſua, propter frugem & commodum; quæ oĩa ex hoc Enchiridio uenari licet. Quoniam multos in ſe contentos habet lapides, quibus ſi rite utaris, facile omnigenis morborum generibus mederi. Reliqua ex ſcholijs noſtris colligas.

ENCHIRI
DION MARBODEI GAL-
li, de lapidibus precioſis.

PRAEFATIO.

ANVLVS VT GEM
mā digitis aptādus haberet,
Dicitur in primis feciſſe
Prometheus uſum,
Caucaſeæ rupis quem lucida
fragmina ferro
Incluſiſſe ferunt, digitoq́;
recepta tuliſſe.
Aetas poſterior iunxit ſpecioſa metalla,
Et lapides claros, adiecit & inſuper artem,
Inſuetamq́; manum triplici ueſtiuit honore.
Sed fraus intactum quia nil humana relinquit,
Inuida naturam dum ſalicet ars imitatur,
Veras à falſis labor eſt diſcernere gemmas,
Callida quas dederit uitro ſimulare doloſo,
Dum ueram ſpecies mentitur adultera formam.
Inde fit ut uirtus gemmarum nulla putetur,
Ignaros quoties tentata probatio fallit:
Sed ueræ ſpecies fuerint ſi rite ſacratæ,
Effectus miri procul ambiguo comitantur,
Gemmis à gummi nomen poſuere priores,
Quod tranſplenderent gummi ſplendentis adinſtar.

Quæ non tranſlucent cæcas uoluere uocari:
Nomine ſed lapidum ſpecies ſignantur utræq;,
Propter quod lapidum titulo liber iſte uocatur.

Feciſſe Prometheus) *Conſentit huic inuentioni nõ admodũ* Plin.*lib.*33.*cap.*1.*& in proœmio lib.*37. *utpote cui fabuloſa uideatur.* Nam *quòd* Prometheo *anulum ferreum aſſcribant, magis uinculum quàm geſtamen ornatus in digito eſſe aſſerit.* At *cur uinculum intelligi uelit* Plinius, *apertiſſime patet ex* Luciano, *qui* Prometheum *uinculis quibuſdam fortiſſimis Caucaſo adligatum fuiſſe effinxit.*

Anulus) *Super anulis nẽpe, quid phyſicus, æſtiuus, leuis, pronubus, lege* Ludouic. Cœlium *antiq. lect. lib.*3.*cap.*20.*qui eã rẽ non ineleganter tractauit.*

Digitis *aptãdus*) *Anulũ in digito, qui minimo ui cinus eſt, quem medicinalẽ uocant, geſtari debere, ex autoribus cognoſcitur. Cõſtat enim neruũ ab eo uno digito ad cor hominis pergere ac peruenire, ut ita non inſcitum receptum uideri poßit eum potißimum tali honore decorandum, qui continens & quaſi cõnexus eſſe cum principatu cordis uideatur.* Lege Macrob.*lib.*7.*cap.*13.*Satur.* A. Gell.*lib.*10.*cap.*10.

Prometheus) *Promethei in Caucaſo monte religati meminit* Quint. Curtius *rerum geſtarum* Alex. Mag.*lib.*6. Quid *autem Caucaſus,* Strabo Geogra. *lib.*11.*dicit.* Et *quia notæ ſunt eiuſmodi hiſtoriæ, prætereundas cenſuimus.*

Specioſa metalla) *Scribũt quidã ꝙ antiquitus aut*

homicidæ

homicidæ aut adulterãtes ſimiã circũferre, quoquò irent, ſint coacti, hac tamẽ lege, ut ſimiæ anũ is qui crimẽ patraſſet ad os ſuũ haberet. At quia id probri exceſſum plus æquo uehemẽtem præſeferebat, ſtatuerunt ut ſimiæ loco à ceruice pẽdẽtis, anulum ferreũ in digito haberet, flagitij ſymbolum. Quod quidẽ Romanis nobilibus cũ pulchrũ uideretur, & magis honeſtũ q̃ dedecoris, aureos fecerunt, peßima uitæ ſcelera (ſi Plin. credẽdũ) quibus poſt uſi ſunt ad noſtra ſecula. Habes tamen apud Plin. multa alia. Hæc ſaltem appoſuimus, enarraturi quæ metalla poſt ferrum ætas poſterior adiecerit anulo.

Et claros lapides) Gẽmæ olim anulis incluſæ in effigies uarias per ſculptores formabãtur ſignãdi gratia. Quẽadmodũ D. Auguſtus initio imperij Sphinge ſignauit, mox Alex. Magni imagine, nouißime ſua, ut referũt Plin. lib. 37. cap. 1. et Suet. in uita Auguſti.

Nihil tamẽ uetat quòd lapides aliquãdo nõ arte, ſed natura (rerũ magiſtra) in effigies formatos inueniamus. Talẽ Pyrrhus habuit, qui contra Romanos bellũ geßit. Vide Plin. lib. 37. cap. 1. & Vincẽtiũ in ſpeculo naturali. lib. 9. Tit. 35. ubi cõſimiles ſũt adſcripti, & à rege quodam Perſarum in templo Apollinis ſignati. Habes quoq; graue adeo teſtem Albert. de mineral. lib. 1. tract. 2. cap. 8.

Artẽ adiecit) Dioſcorides ſculptor in gẽmarum artificio optimus, D. Auguſto gẽmam ſignatoriã fecit multa arte adhibita. Necnon Samius Theodorus

Policrati

Policrati Samiorũ regi Smaragdum ſuum uel Sardonicem, ut Plinius & Vincentius lib. 9. Tit. 31.

Triplicì honore) Metallo, lapide & arte.

Sed fraus intact.) In herbis quidẽ eſt mediatrix, operatio naturæ (ut eſt in libro de natura rerũ) uidelicet ꝙ per hãc aut calidæ aut frigidæ ſint. Sed in lapidibus eſt uirtus adeo perfecta, ut ſine ullo medio tantũ à Deo uenire credãtur. At fraudulẽta in tantũ eſt noſtra ætas, ut nihil (licet à Deo uim habeat ſuã) intactum, uel ut Plinius. 14. ait, interatũ permittatur. Vnde non minus recte q̃ eleganter idẽ Plinius dixit lib. 7. cap. 28. Plurimum refert in quæ cuiusq; rei uirtus tempora inciderit.

Inuida ars) Alchumiã aut Chalcomiam innuit, quibus Mãgones aſtuta & ingenioſa ſolertia in uẽdendis gẽmis hominibus imponũt, ut deceptorias uel adulteratas, aut quas fictidas uocãt, loco uerarũ nõ ſine magno lucro (quia non eſt fraus uitæ lucroſior gẽmis, teſte Plin. lib. 37. cap. 12.) exponant. Nempe cum lapis minoris precij accipit formã alterius maioris, Vt cum perforant Ametiſtum & implent furtiuo colore: Vel cũ ex Criſtallo Smaragdum faciunt, unde ueras à falſis diſcernẽdi magna difficultas innata, inquit idem Plinius in præfato libro.

Tentata prob.) Experimẽta quatuor modis cõſtare inuenio, Primũ pondere, nam artificiales lapides ſunt plerũque leues, naturales, ponderoſi. Smaragdũ excipias; Secundum: omnes cognoſcendi naturales

non accipiunt

non accipiunt limam, niſi ſmaragdus & Topazion. Tertium, lapis natura formatus quo magis inſpicias, eo magis delectat & paſcit oculos, ſed non ſaciat. Quartum, ignis eſt gnomon & certiſsimus index. adulterati enim per hunc uel conſumuntur uel maculas accipiunt peregrinas, cum ueri euadant illæſi, excepto Chryſolectro. Sed cui hæc non ſatis ſunt legat Plinium lib. 37 cap. 13. Et ſpeculũ naturale lib. 9. Titulo. 33.

Rite ſacratæ) *Sacratæ pro ueneratæ poſitũ eſt, nam adeò uenerationẽ ſuã expetũt, ut Diadochos (quẽ Pli. credimus) ſi mortuo applicatur uim oẽm amittit, Hephæſtites, niſi hominis ſiniſtrum latus ubi cor eſt occupet, deſinit eſſe qd' eſt. Smaragdũ regẽ quendã Vngariæ in anulo coitus hora cũ uxore ſua habuiſſe cõſtat, ſed lapidẽ propter impatientiã non ſeruatæ caſtitatis in tres partes diuiſum, ſcribit Albert. lib. 2. mineral. cap. 17. Et Siluaticus Pandecta. cap. 472. Gẽmis à gũ.) Huc teſtẽ adducẽdũ habeo Iſido. li. 16.*

CATHOLICA PROBANDArum gemmarũ ex Plin. lib. 37. cap. 12. & 13.

Caue aut extuberantes uiliores uidentur æqualibus. Figura oblonga maxime probatur. Deinde quæ uocatur lenticula. Poſtea clypeidos & rotunda. Angulosis minima eſt gratia. Tranſlucentes authores matutino probari cenſent. Aut ſi neceſſe eſt in quartam horam poſtea uetant.

Paucis amicis) Nullus ſibi tantũ natus eſt, ſed or tus noſtri partim ſibi uẽdicat patria, partim parẽtes, partim amici cæteri; ut præclare ſcriptum eſt à Pla tone ad Architam. Marbodeus igitur ne ſibi tantũ natus uideatur, et priuati commodi impendio ſtudio- ſus (libet uti uerbis Eraſmi) noluit intus canere (quod dicitur) ſed ſcriptum librum præſertim de re admo- dum precioſa ſuis amicis communicare.

Maieſtatem minuit) Qui ore, ianitoris egenti, ui- tio naturæ, quouis loco, quauis de re, & apud quoſ- uis præter dignitatem quiduis effutit, maieſtatẽ mi- nuit, aſinuſq́; portans myſteria dicitur, unde nõ mi- nus uere q̃ eleganter ſcripſit Eraſ. Arcana non cõ- mittimus niſi ſelectis amicis; ſomnia uero narramus quibuſlibet. Chryſippus argumẽto uincit eliminatorẽ arcanorũ impium eſſe, ſcribens, qui myſteria pro- phanis dicit, impius eſt. Hierophanta prophanis illa dicit, ergo impius eſt Hierophanta. Hæc Suidas. *Maieſtatem)* Quid maieſtas ſit, uide Ciceronem lib. 2. de oratore.

Nec ſecreta manent) Hinc Metellus ſenex nec uni tantum credere uoluit rem ſui conſilij, quippe interrogatus quid facturus, reſpondit, ſi tunicã hãc mei arcani conſciam arbitrarer, e ueſtigio exutus eã concremarem, ut ſcribit L. Cœlius lib. 7. cap. 26. Vnde paræneticon eſt elegans Vegetij: Quod factu- rus es tractato cum pauciſſimis, uel potius ipſe tecũ. Nam Flacco teſte, primo epiſt. Nec retinent patulæ

commiſſa

lit cruditatem.

Perſpecta feruntur) Fidem nobis magnopere cõciliamus ab ijs, quæ nobis perſpecta ſunt, & quibus præſentes adfuimus. Hoc artificio Vergilianus etiam Aeneas utitur. Quæq; ipſe miſerrima uidi, Et quorum pars magna fui. Sic etiam Lucas Euangeliſta in ſuo euangelio præfatur. Nam Herodot. in Clione dicit oculos fideliores auribus eſſe, quem imitatus Horat. in arte poëti.

Segnius irritant animos demiſſa per aures,
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.

Et Lucretius in 6. Quia ſemper ad aures Tardius adueniunt, quàm uiſum quæ moueant res. Fidem igitur ſibi conciliaturus poëta, dicit quòd authores quaſdam lapidum uirtutes ipſi uiderint.

ADAMAS CAPVT I.

VLtima præcipuũ genus india fert Adamãtis,
De criſtallorum natum ſumptúmue metallis.
Hunc ita fulgentẽ Criſtallina reddit origo,
Vt ferruginei non deſinat eſſe coloris:
Cuius duricies ſolidiſsima cedere neſcit,
Ferrum cõtemnens nulloq; domabilis igne,
Incudis damno percuſſorumq; labore.
Hæc tamen hircino calefacta cruore fatiſcit,
Huius fragmentis gemmæ ſculpuntur acutis,
Hic ſed auellana maior nuce non reperitur.
Alterius generis producit Arabs adamantem

Non ſic

Non ſic inuictum, nam frangitur abſq; cruore,
Nec par huic nitor eſt, preciiq; minoris habetur,
Pondere ſit quamuis & enormi corpore maior.
Tertius eſt Adamas, quem dat maris inſula Cyprus:
Quartum producit ferraria uena Philippis.
Omnibus æqua tamen uis eſt adducere ferrum,
Quod facit et Magnes abſente potens Adamante,
Nam præſens Adamas Magneti quod rapit aufert.
Ad magicas artes idem lapis aptus habetur,
Indomitumq; facit mira uirtute gerentem,
Et noctis lemures & ſomnia uana repellit,
Atra uenena fugat, rixas & iurgia uincit,
Inſanos curat, duroſq; reuerberat hoſtes.
Clauſus in argento lapis hic auroue geratur,
Stringit & hunc leuum fulgens armilla lacertum.

Vltima India) In India nocte tantum quæritur, quia nocte ſaltem lucet, per diem eſt obſcurus propter ſolem, ut eſt in ſpeculo Vincentij.

Vt ferruginei.) Vnde à Plinio Siderites uocatur.

Cedere neſcit) Hinc uis indomita interpretatur Adamas, quod idem teſtatur.

Hæc tamen hircino) Fathiſcit ſanguine & carne hirci, præcipue ſi hircus aliquãdiu ante biberit uinũ, & petroſelinum uel ſiler montanũ, hoc eſt, ſi ſeleos comederit. Talis item ſanguis ad frangendum lapidẽ in ueſica cõducit, hæc Siluaticus Pandect. cap. 385.

Ferrum contẽ:) Omnia reſpuit metalla, excepto plũbo quo ſoluitur propter argentum uiuum quod eſt in ipſo.

eſt in ipſo: et Chalybe, cui læſionis infert inhil, ſic ſcribente Ariſto. *Cum igitur incredibilis huius lapidis adeo ſit duricies, quicquid inuictum atq; inexpugnabile indicare uolumus, adamantinum uocamus ait* Eraſ. *Et ſic* Heſio. *Durus at his animus ſolido ex adamante creatus.*

Theocritus in Amaryllide.

Me quoq; reſpiciet neq; enim eſt adamãtina forſan.

Incudis damno) *Incudibus hi deprehenduntur, ita reſpuentes ictum, ut ferrum utrinq; diſſultet, incudesq; etiam ipſæ diſſileant.* Plin.

Quod rapit aufert) *Adamas diſsidet cum* Magnete *in tantũ, ut iuxtà poſitus, ferrum non patiatur abſtrahi, ſed magneti rapiat atq; auferat. Sic etiam alijs lapidibus iunctus omnem illorum uim in ſe transformat, ut ait Anglicus lib.16.*

Ad magicas artes) *Magicam in ſe uirtutẽ habere creditur adamas. Si enim capiti dormientis mulieris cautius ſupponatur, ſcire poterit maritus eius, an ſit caſta.* Nam *ſi eſt, dormiendo amplecti coniugem ui lapidis cogitur: Si uero infidelis fuerit, ab eo ſubito reſilit, ueluti lapidis præſentia indigna.* Dioſcori.

Indomitumq; facit) *Hoſtilem edulcat furorem. Vnde gemma reconciliationis & amoris dicitur. Ad hæc ſi mulier à uiro ſuo fuerit digreſſa, per uirtutem adamãtis in uiri gratiam reuocatur.* Dioſcorides.

Lemures) *Lemures dici putant uagãtes umbras hominum ante diem mortuorũ, quaſi remures à* Re-

mo auius occiſi umbras frater Romulus cum placa-re uellet, Lemuria inſtituit, id eſt parentalia. Ouid. Faſto. 5. Marcianus uero lemures manes appellari exiſtimat, qui poſt uitã iiſdẽ corporibus delectentur, & cũ his maneant. Sed multa de his Auguſtinus de ciuitate Dei lib. 9. et Varro de uita patrũ lib. 1. quæ dilucidiora ſcripta ſunt in capite Gagates.

Somnia uana) Somnia uana ſunt, quæ non ex reuelatione diuina, ſed ex imbecillitate cerebri, uel perturbato animo proueniunt, dicit Mancinellus, quando quod interdiu nimium cupimus, noctu uidemur uidere. De quibus eſt illud Terentianũ in And. Num ille ſomniat ea quæ uigilans uoluit? Et Vergilij hoc: Credimus an qui amant ipſi ſibi ſomnia fingunt. Macrobius uir multa doctrina pollens, quinq; ſomniornm ſpecies enumerat, Somnium, uiſionem, oraculum, inſomnium, & fantaſma: inter quas duæ, inſomnium & fantaſma, uanæ ſunt: ſomnia autem quæ poſt mediam noctem oſtenduntur, uiſiones & uiſa non reprobantur. Nam & Ioſeph ſomnia, & Apoſtolorum uiſa, & multorum uiſiones credendæ fuerunt. Macro. in Somnio Scip. lib. 1. cap. 3.

Repellit) Tanquam minime fides abhibenda ſit illis, poëta dixit, cõtemptiue repellit. Vnde conuenit huc, illud Catulli diſtichon:

Somnia fallaci ludunt temeraria nocte,
Et pauidas mentes falſa timere iubent.

Clauſas in argento) Huius uis maior eſſe perhibetur

betur, ſi ſedes eius, cum in anulo ponitur, ſit ferrea, anulo pro dignitate lapidis ex auro conſtante. ſic eſt in libro de natura rerum.

De adamante plura Solinus ca. 65. Pli. lib. 37. cap. 4. Albert. lib. 2. tract. 2. cap. 1. mineral. Pandectarum author Siluat. cap. 385. Serapio in aggregatione ſimplic. Iſido. lib. 16. Ariſto. in lib. de lapidibus

ACHATES. Cap. II

De Achate Plin. lib. 37. cap. 10. Solin. cap. 11. Siluatic. Pandect. cap. 386. Albert. Mineral. lib. 2. Tract. 2. cap. 1. Anglic. de propriet. rerum lib. 16.

VT primũ perhibẽt lapis eſt inuentus Achates
In ripis fluuij qui nomine dictus eodem eſt:
Hic predo diues Siculas perlabitur oras.
Sit licet ipſe niger uenis tamen obſitus albis,
Hic lapis ingenitas memoratur habere figuras:
Cuius natiuis facies interlita uenis;
Nunc regum formas, nunc dat ſimulachra deorum.
Rex Pirrhus digito geſſiſſe refertur Achatem,
Cuius plana nouem ſignabat pagina muſas,
Et ſtans in medio citharam tangebat Apollo,
Naturæ, non artis opus, mirabile dictu.
Hunc quoq; corallo ſimilem gerit inſula Creta,
Cuius planicies croceis eſt illita uenis.
Iſte nepæ uirus fugat, & quod uipera fundit.
Reddentem facies uarias dat & Indus Achatem,
Nunc nemorum frondes, nunc dantẽ ſigna ferarũ.

Hic ſedare ſitim, uiſumq́; fouere putatur.
Eſt & qui myrrhæ ſuccenſus ſpirat odorem.
Eſt qui ſanguineas maculas perhibetur habere.
Cærea cui facies, quia creber, uilis habetur.
Portanti munus, uiresq́; miniſtrat Achates,
Facundumq́; facit, gratumq́;, boniq; coloris,
Et perſuaſorem, mundoq́; deoq́; placentem.
Hoc Anchiſiades comitante pericula uicit.

Rex Pirrhus) Pirrhus iſte Epirotis imperitauit, et poſt Alexandrum rei militaris peritiſsimus eſt iudicatus, unum os habuit dentium uice, lineis modo in ſuperficie ſuppictum diſtinctumq́;. Teſtis eſt Ludo. Cœlius lib.2.cap 33 . De regis huius anulo ſcribit plin.lib.37.cap.1.

Cuius natiuis, interlita) id eſt commaculata. Nam interlino uerbum ſuperinducto atramento, aut alio liquore, rem aliquam uel picturam eſt deſtruere, qđ ex hoc Ciceroniano intelliges, Tabulæ ſunt in medio, ſe corruptas atq; interlitas eſſe clamant.

Nepæ uirus) id eſt ſcorpionis. Cōſtat enim à Græcis ſcorpionem nepam uocari, uermiculi genus quod ſub ſaxis latitet, quæ ſi quis tollat incautius, uulnus accipiat obliquo ictu à cauda ueneno ſa. Ita Plin. lib. 11. cap. 25.

Vipera fundit) Vipera genus ſerpentis eſt ueneno ſi, omnium ſerpentium nequiſsimum. De hac Iſido. lib. 12. Sic dicta quòd ui pariat: nam cùm eius uenter ad partum intumeſcit, catuli non expectantes

maturam

maturam ſolutionem naturæ, corroſis eius lateribus, cum matris interitu ut erumpunt. Dicit & idẽ quòd *maſculus ſuo ore inſerto in os uiperæ ſemẽ expuat, & ex illa uoluptate libidinis in rabiem uerſa, caput maris præſcindat, unde parens uterq; pereat: maſculus dũ coit, fœmina dũ parit.* De hac Pli. li. 8. ca. 39.

Illita) Illino *leniter induco ſignificat, unde* Horatius. *lib.* I. Epiſto. *Quòd ſi bruma niues albanis illinet agris.* Et Plin. *Fimum caprinum ex melle illitũ epiphoris, prodeſſe putant.*

Hoc *Anchiſiades)* Achate *multa pericula uicit* Aeneas, *ut qui non perpetuam dormiret noctem, ſed cura agitatus, quæ regum comes eſt (unde* Achates *dicitur) alijs ſomno indulgentibus, ipſe uigilans, cogitabundus, ſobrius de futuris agitabat animo.* Hoc loco *quid alij ſentiant prætermitto, ſed per* Achatẽ *curam intelligo, quæ maxime comitatur principes (liber uerbis uti* Eraſmianis) *ut qui tantam negotiorum ſarcinam ſuſtineant humeris, quòd nunquam ſine hac uiuant. Huius rei præclarum exemplum præbuit* Epaminondas *dux* Thebanus. *Siquidẽ cũ* Thebani *ciues, feſtis quibuſdam diebus ſolutius compotationibus inſudarent, licentiusq; uoluptatibus fruerentur, ille ſolus uigil ac ſobrius arma luſtrabat, & cura pro* Achate *comitatus urbis mœnia abambulabat;* Rogatus *cur id faceret, reſpondit, ſobrium eſſe ſe ac uigilare quò reliquis liceret temulẽtis eſſe ac dormire, ut* Plutarchus *refert in libello aduerſus ducẽ imperi*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
 tum. Porrò

tum. Porrò apud Homerũ Neſtor ad Agamemnonem:
Belliger Atridæ proles dormis ne Agamemnon?
Perpetuam noctẽ dormire haud principe dignũ eſt,
Cui populi commiſſi, & tanta negotia curæ.
Non neſcimus Aeneam in uagina ſecũ tuliſſe Achatem. Nam lapis hinc armiger dictus eſt.

Si uis Achatẽ uirtutis potentem eſſe, feras eũ in ſetis leoninis, ubi ad q̃duis tẽpus ualebit, ſcribit Pli.

Nunc nemorum frondes) Non refert an ramos arborum uel folia intelligas. Nam Plinius ſcribit ꝙ indicus Achates non folia tantum, ſed nemora quãdoq; repræſentet. Frondes autem proprie ſunt arborum, folia uero tam arborum quàm herbarum & florum, dicit Perott.

Quia creber, uilis habetur) Quod rarum, charũ eſt, (ut dicitur) unde Marbode. c. 4. amethyſtus ait, Charus haberetur merito, ſi rarior eſſet: At nunc negligitur quoniam communis habetur.

ALECTORIVS Cap. III.

De Alecto. Solinus cap. 4. Pli. lib. 37. cap. 10. Alb. lib. 2. tract. 2. ca. 1. Bar. Angli. li. 16. Dioſc. in ca. Alector.

Ventriculo galli qui teſtibus eſt uiduatus,
Cũ tribus ad minimũ factus ſpado uixerit annis,
Naſcitur ille lapis cuius non ultima laus eſt,
Et per bis binos capit incrementa ſequentes,
Hinc alectorio nomen poſuere priores.

Menſuramq;

Menſuramq́; fabæ creſcens excedere neſcit,
Cryſtallo ſimilis uel aqua cum lympida paret.
Inuictum reddit lapis hic quemcunq; gerentem:
Nam Milo Crotonias pugiles hoc præſide uicit.
Hoc etiam multi ſuperarunt prælia reges.
Extinguitq́; ſitim ſitientis in ore receptus.
Hic expulſorum promptus ſolet eſſe reductor,
Adquiritq́; nouos, ueteresq; reformat honores.
Hic oratorem uerbis facit eſſe diſertum,
Conſtantem reddens, cunctisq́; per omnia gratum.
Hic circa ueneris facit incentiua uigentes,
Commodus uxori, & quæ uult fore grata marito.
Vt bona tot præſtet clauſus portetur in ore.

Ventriculo galli) id eſt in orificio. Nã ut in homine ſtruma eſt, ita in Gallo orificium quod patet.

Hinc alectorio) ἀλέκτωρ *latine gallus eſt, unde nomẽ lapidi inditũ Alectorius quaſi gallinarius.*

Nam Milo) Milo hic Crotoniates, Priſci Tarquinij emicuit temporibus, cui elogium extat: Victor ille omnium certaminũ. Nusquam lapidis & uirium eſt ſuperatus fiducia, niſi ſemel à Tritormo Bubſequa, quod Cœlius ſcribit lib. 11. cap. 70. qui una manu in armento, ferociſsimi omnium & maximi tauri pedem corripuit, furentemq́; ac inde ſe proripere adnitentẽ fruſtra, retinuit conſtantiſsime. Altera prætereuntis forte tauri alterius pedẽ adprehendit audaciſsime, ac compreſsit ferociter. Vide Eraſ. in prouer. alter Hercules, hunc Milonem quercus lacerandum feris

dum feris præbuit, ſcribit Val. Max. lib. 9. cap. 12.

AMETHYSTVS. Cap. IIII.

De *Amethyſto* Pli. lib. 37. c. 9. Iſido. li. 16. Alber. li. 2. cap. 1. *Ariſto. in lapidario ſuo.* Siluat. Pande. ca. 390.

Purpureus color ac uiolaceus eſt Amethyſto,
Vel quaſi gutta meri ſolet aut roſa mūda uideri.
Quidam marcidior uelut euaneſcit in album,
Vt corruptus aqua uini robur eſſe putetur.
India mittit eum gemmarum maxima nutrix.
Hic facilis ſculpi, contrarius ebrietati,
Charus haberetur merito ſi rarior eſſet,
At nunc negligitur quoniam communis habetur.
Huic quoq; dat ſpecies ueterum ſententia quinq;.

Amethyſtus) cauſſam nominis adferunt, q̄ uſq; ad uini colorem accedat, prius tamen quàm ipſum deguſtet in uiolam deſinit, ſcribit Plinius.

Amethyſtus an gemma uel lapis dici debeat, uidendum eſt in leg. Et *ſi. ff. de auro & argento.*

Si Amethyſto Lunæ *nomen uel* Solis *inſcribatur, atq; ita ſuſpendatur collo, è capillis cynocephali uel plumis hirūdinis, reſiſtere ueneficijs, et adeſſe quoque reges adituris, grandines tempeſtateſq; auertere: & locuſtas, precatione addita quàm ipſi demonſtrant, propellere* Magi *dicunt.* Plinius lib. 37.

India nutrix) Vnde habetur epitheton gēmifer Indus. *Sed quia orientalis regio eſt, ubi ſolis efficacior uirtus quàm in occidente, plura quoq; ibi proue*

niunt,

nũt, quæ in alijs orbis partibus nuſquã cõperiũtur, cuiuſmodi ſunt gemmæ, aromata, & id genus plura quæ ampliorem expetunt caloris copiam: uelut Leones, Tigrides, Elephanti. *Sic Cœlius lib.1.ca.9.memorat. Plin.quoq; lib.37.cap.10.fertilitatem gẽmarum in india recitat.*

Contra ebrietatẽ) Magorum uanitas reſiſtere ebrietati pollicetur Amethyſtos, indeq; appellatos q̃ minime ebrios, uerba ſunt Plin. Sed non uanitatem eſſe ſentit Ariſto. Vult enim Amethyſtũ umbilico appoſitum uaporem uini certiſsime prohibere, & ebrietati eſſe contrarium prorſus, hominemq; contagio liberare multum.

Quinq; ſpecies) Inueniuntur in iſta ſpecie multæ differentiæ, ſed quinq; ſunt magis notæ, & per differentias obſcuritatis omnes acceptæ. Indica, quæ abſolutum purpuræ colorem habet, & inter omnes principatũ tenet. Alia quæ ad Hiacinthum deſcẽdit cuius colorẽ Indi Sacon, gẽmamq; Sacodion uocãt. Tertia Paranitis, in contermino Arabiæ gentis, ſed dilucidior. Quarta uini colorem habet. Quinta ad uiciniam Cryſtalli deſcendit, quæ minime probatur. hæc Plin.lib.37.cap.9.

ANDRODAMAS. Cap. V.

De Androdamanta Albert.lib.2. Tract.2. cap.1. Plinius lib.37.cap.10. Vincentius in ſpecu.natu.lib. 9.cap.45. Solinus cap.45.

ANdrodamanta (lapis formæ quaſi teſſeræ quadra)

Dicunt argenti ueteres præferre colorem,
Cuius duricies quaſi duricies Adamantis.
Ipſe maris rubri mixtus reperitur harenis,
Quem Magus affirmat tantæ uirtutis haberi,
Vt præſens animos poßit ſedare calentes.

Androdamas) Putant huic lapidi nomen inditũ, ab eo quòd domare ac refrenare dicatur impetus uel iracundias animorum. Sic Plin. lib. 37. dicitur et Argirodamas, quod idem narrat.

Calentes animos) Id eſt ira cõcitatos. Cui autem lapis hic non eſt, maximum remedium nouerit moram atq; dilationem, ut primus iræ furor relangueſcat. Proinde Athenodori illud ſalutare præceptũ habere cordi atq; memoriæ operæpreciũ duco, qui Auguſto Cæſari ſic præcepit, Quũ ira te Cæſar ceperit, nihil prius neq; dixeris neq; feceris, quàm ipſas uiginti quatuor literas elemẽtarias tecum ipſe percurreris, ſic enim futurũ ut impetum animi ſuffrenes. Vide Beroal. de optimo ſtatu.

ABSINTHOS. Cap. VI.

De abſintho Albert. lib. 2. tract. 2. cap. 1. Iſido. de gemmis nigris. Silua. Pandect. cap. 384. Abſicton habet Barpth. Anglicus, quem imitatur Vincentius lib. 9. cap. 36. At Plinius lib. 37. cap. 10. Apiſton.

Abſinthos

ABſinthos nigri non ultima gemma coloris
Ad gratam ſpeciem rubeis interlita uenis,
Pondere maioris menſuram corporis æquat,
Hæc ſimul admoto ſuſcæpit ab igne calorem,
Teſtantur calidam ſeptem durare diebus.

Apiſtos incredibilis latine ſonat, fortaßis q; difficile creditu uideatur, lapidis ſuſceptum ab igne calorem poſſe ad ſeptimum durare diem. Ne quis tamē miretur, ſciat hunc lanuginis habere naturam, quæ uocatur pluma Salamandræ, animantis (ut uult Ariſt. naturæ ſolertißimus indagator) ignem in ambulādo extinguentis. Valet hic lapis, teſte Plinio, contra frigoris iniuriam.

ABESTOS. Cap. VII.

De Abeſto Pli. lib. 37. ca. 10. Aſbeſton habet. Soli. ca. 12. Albert. lib. 2. Mineral. tract. 2. cap. 1. Iſido. lib. 16.

ARchadiæ tellus lapidem producit Abeſton
Ferreus huic color eſt, naturæ mira poteſtas:
Nam ſemel accenſus conceptos detinet ignes,
Extinguiq; nequit, perlucens perpeti flamma.

Abeſtos ab igne ſortitus eſt nomen Abeſton, eo q; ſemel accenſus nunquā extinguitur. Ex hoc lapide in Veneris quodā templo factum eſt candelabrū, in quo erat lucerna, ſic ardens, ut nulla tēpeſtate, nullo imbre extingui poſſet, ſic ſcribit Iſido. lib. 16. Hoc etiam ex natura lanuginis ſalamandræ quā communem habet cum Apiſto. Vnde plumā quoq; Salamādræ nomen

dræ nomen accepit iſte lapis, dicit Albertus.

ALABANDINA. Cap. VIII.

De Alabandina Pli.lib.36.ca.8.ubi Alabandicū nominat. Alber.li.3.ca.1. Anglicus de ꝓpriet.rerū li.16.

EST Aſiæ regio quæ (nomen habet Alabanda)
Fert Alabandinam cuius lux æmula Sardi,
Iudicis ambiguum de nomine fallit acumen.

Aemula Sardi) *Eſt rubei coloris ut ſardius, uel hebetis, quaſi medij inter* Beryllum *&* Hiacinthum, *ut eſt* Calcedonius, *ſic placet* Iſido. *Secundum* Dioſco. *uero, Alabādina eſt clara et ſubrufa, liquatur igni & funditur ad uſum uitri.* Eius *uirtus eſt ſanguinē prouocare & augmentare.*

Aemula) *Dicitur autem æmula teſte* Nonio Marcel. *quæ aliquē imitatur & ſequitur, quod non niſi amore fieri poteſt: unde* Verg.lib.10. *Spemq́; meam patriæ quæ nunc ſubit æmula laudi.*

BERYLLVS Cap. IX.

De Beryllo Plin.lib.37.cap.5.Iſido.in cap.de uiridibus gemmis. Solinus ca.65. Albert.lib.2.ca.2. Silvaticus Pandect.ca. 395. Dioſco.in proprio cap. Vincentius lib.9.cap.48. Serapio cap.398.

COnſpicuos reddit ſexangula forma Beryllos,
Quæ niſi ſit hebes his pallor ineſſe uidetur.
Eximios oleo ſimiles lymphæúe marinæ
Eſſe uolunt, & eos probat horum gnara uetuſtas.

Hic lapis

Hic lapis ad partes noſtras deſcendit ab Indis.
Hic & coniugij geſtare refertur amorem,
Et ſe portantem perhibetur magnificare.
Dicitur & ſeſe geſtantem adurere dextram.
Infirmis oculis in quis iacet unda medetur;
Potaq́;, ructatus ſimul & ſuſpiria tollit.
Et cunctos hepatis fertur curare dolores.
Iſtius eſſe nouem ſpecies uoluere magiſtri.

Hebes pallor) Poliuntur oẽs ſexangula figura artificũ ingenijs, quoniã hebeſcũt, ni color ſurdus repercuſſu angulorũ excitetur. Aliter politi, non habẽt fulgorem eundẽ, ſi plin. credimus lib. 37. cap. 5.

Deſcẽdit ab Indis) Cur magnus admodũ puẽtus ab Indis gẽmarum ſit, quære in ca. 4. Amethyſtus.

Potaq́; ructatus) Ad oẽm ualetudinẽ malã eſt remediũ, ſi aquã in quã miſſus fuerit, potui dederis. Dioſc.

Dolores hepatis) Qui notãdi ſunt per ſiccitatẽ linguæ ac palati, per ſitim cõtinuã & colericã urinã & tenuem, teſtis Rogerius in Lyurgia ſua ca. 44.

Nouẽ ſpecies) India gignit Beryllos, rarò alibi repertos dicit Plinius, ex quibus probatiſsimi ſunt qui uiriditatẽ imitantur puri maris: Proximi qui uocantur Chryſoberylli, paulo quidẽ pallidiores, ſed in aureum colorẽ exeunte fulgore. Vicinũ huic genus eſt pallidius, quod à quibuſdã proprij generis exiſtimatur, uocaturq́; Chryſopraſus. Quarto loco numerantur Hiacinthizontes. Quinto illi quos Heroides uocant. Poſt eos ſunt Cerini. Deinde oleagini, hoc eſt, coloris

coloris olei. Poſtremi uero Criſtallis fere ſimiles, & hi habent capillamẽta ſordesq́;, alioqui euanidi, quæ omnium uitia ſunt. Indi & alias quidem gẽmas Cryſtallo inuento adulterare repererunt, ſed præcipue Beryllos minio, quod Plinius indicat lib. 37.

CARBVNCVLVS. Cap. X.

De Carbunculo Plinius lib. 37. cap. 7. Albert. lib. 2. Mineral. tract. 2. cap. 3. Iſido. lib. 16. cap. 15. Barptho. Anglicus lib. 16.

Ardentes gemmas ſuperat Carbunculus oẽs:
Nam uelut ignitus radios iacit undiq; carbo,
Nominis unde ſui cauſſam traxiſſe uidetur.
Lingua ſed græca lapis idem dicitur anthrax.
Huius nec tenebræ poſſunt extingure lucem,
Quin flammas uibrans oculis nitet aſpicientum,
Naſcitur in Libya Troglodytarum regione.
Et ſpecies eius ter trinæ tresq; feruntur.

Ardentes gem.) Non ſolũ ardentes. Quippe carbunculus lapis omniũ precioſiſsimus eſt, ut etiã chariſsimus, quẽ ad alios lapides, ſicut aurum ad cætera metalla, ſe habere teſtatur Albertus. Carbunculũ dicit Ariſto. ſigillum, gnomonem, et regulam gemmarum, qui omnibus lapidibus ſuam imprimere poßit figuram, quum nullus ſibi preſſura noceat.

Troglodytarũ re.) Trogodytæ habitant in finibus Aphricæ ultra Aethiopiã, qui uelociores ſunt equis & in cauernis habitantes, carnibus ſerpentum uiuunt de

uunt.de his.Plin.lib.5.ca.5.Strabo lib.II.

Ter trinæ tresq́;)Id eſt duodecim.Inter gemmas quæ rubro colore ſunt & pelluœnt,Carbūauli prin cipatū tenēt.A ſimilitudine igniū,aut q ignē non ti meāt,appellati.Vnde à quibuſdā Apyroti uocātur, ait Pli.Sed optimos carbunculos dicit idem Amethy-ſtizontas,hoc eſt quorū extremus igniculus in Ame-thyſti uiolam exit.Hinc proximos illis Syrtitas,pin-nato ſulgore radiantes.Carchedonij minores ſunt et nigrioris aſpectus,quibus ſignādis cæris uti ſolemus, ſed tamen Sapphiros & Iaſpides & dignitate & precio uincunt.Scimus quidem uarias apud ſcriptores de huius generibus opiniones relatas,nā Marbodeus hic duodecim memorat, Euax undecim,Pli.etiā plu-ra.In lib.de natura rerum ſaltem tria inuenio, ſed operæpretium eſſe non uidetur,multis expedire ne-gotium,cum paucis ſuffiaat,præſertim cū hoc char-tacœum mare omnibus nauigandum pateat,apud Plin. lib.37.cap.7.& apud alios.

Sunt Carbunculi utriuſq; ſexus,Mares excitatius fulgēt,fœminæ pinguiores ſunt et craßius nitēt.Sed difficilius eſt nihil,q̄ diſcernere ueros à falſis,quoniā magna eſt in eis occaſio artis.Aliquādo etenim ſubij ciūt eis mangones fundamēta per quæ luceant et ex-oticū colorē accipiant: adulterantur et uitro,q ue-ris ſint ſimillimi.Aiūt & ab Aethiopibus hebetiores in aceto maceratos,quatuordecim diebus niteſcere,to-tidē mēſibus durante fulgore. Sed cote deprehendū-tur ſicut

tur, ſicut aliæ gēmæ factitiæ. author eſt Plinius.

Sculpturis) Sculpturis reſiſtit: ſi uero ſculptus fuerit, dum ſigna in cerā imprimit, quaſi quodā animali morſu partē ceræ ſecū tollit, dicit Iſido.*li.*16.*ca.*13.

CHRYSOLITHVS. Cap. XI.

De *Chryſolitho* Pli.*lib.*37.*ca.*9.*Alber.lib.*2.*tract.*2.*ca.*3.*Siluat.*Pandect.*ca.*407. Dioſco.*in proprio cap.*

AVro Chryſolithus micat et ſcintillat ut ignis,
Iſte mari ſimilis quiddam uiroris adumbrans,
Eſſe phylacterium fixus perhibetur in auro,
Contra nocturnos fortis tutela timores:
Pertuſus ſetis ſi traijciatur aſelli,
Dæmonas exterret & eos agitare putatur.
Traiectum leuo decet hunc geſtare lacerto.
Aethiopes legimus nobis hanc mittere gemmam,

Auro micat) Ab auro nomen ſortitur hæc gemma: Nam χρυσός *aurum eſt,* λίθος *uero lapis, latine igitur aureus lapis.*

Phylacterium) Phariſæorū propriū fuiſſe ſcribit Chryſoſtomus, et hoc in euāgelio ſignificat Mattheus cap.23. ut decalogū in mēbranulis ſcriberent, ligarētq́; in frōte, quò religionis intimæ ſpeciē præberēt. Eas uero membranulas Hebræorū uocabulo dici phylacteria, idē Chryſoſtomus prodit. At hoc loco cōſeruatoriū ſignificare uidetur, qđ aliquando Magi ſeu præſtigiatores contra nociuas res offerūt, iuxta hoc quod in decretis Gregorij iunioris dicitur, Arioloru̅

& ex=

& excantatorum phylacteria ſunt. Et quod in cõcilio Laodicenſi legitur, phylacteria facere, Lege Ludo. Cœlij antiquitates lib. 3. cap. 9.

Leuo lacerto) Si quis hũc portet leuo brachio, ſpiritualia cõfortat; ꝓpterea ꝙ tritus, Aſthmaticis, id eſt, qui anhelitus habẽt offenſionẽ, datur is lapis, qui per hunc uigori reſtituuntur. Author Albertus.

Dicit prӕterea Tethel, philoſophus Iudӕorum in lib. de ſculpturis lapidũ, ꝙ quãdo inuenitur in Chryſolitho fœmina, habẽs in una manu auẽ et in altera piſcẽ, ualet ad negotiãdum. Pellit enim ſtultitiam et inducit ſolertiã, ut habetur in lib. de natura rerum.

Aethiopes) Huius generis ӕthiopicũ, prӕcellit Indicus: Deterrimus autẽ eſt arabicus, quoniam turbidi coloris eſt, & fulgoris interpolati, nubilo macularũ. Pli. Inuenitur hӕc gemma & in Germania in iugis Myſniacis, et locis ſibi uicinis, ſed facile frangibilis, ſplendore ad candorem declinans. Hanc uulgo Cetrinum uocant. Vincent.

CHRYSOPRASVS. Cap. XII.

De Chryſopraſo Pli. lib. 37. cap. 8. & 11. Solin. cap. 65. Alber. li. 2. tract. 2. ca. 3. Barpth. Angli. de prop. rerum lib. 16. Iſidorus lib. 16.

ET. Chryſopraſon lapidem domus Indica mittit.
Hic porri ſuccum referens mixtumq; colorẽ,
Aureolis guttis quaſi purpura tincta renidet.
Quas habeat uires potui cognoſcere nondum,

Sed tamen eſſe reor, nec eſt phas omnia noſſe.

Chryſopraſon colore porri ſuccum referens, auri interuenientibus guttis, unde ſi rationem etymi perpendas, nomen habet.

Porri ſuccum) *Porri duo ſunt genera, ſectiuũ & capitatũ, ſed unius coloris. Capitati ſuccũ letiferum eſſe oſtendit* Pli. *lib.* 19. *cap.* 6. *Qui ſcribit* Melam *equeſtris ordinis uirum, ex procuratione à* Tiberio *Cæſare accerſitum, in ſumma deſperatione ſucco porri ad trium denariorũ argenteorum pondus hauſto, confeſtim ſine cruciatu animam exhalaſſe.*

Eſſe reor) Hoc *eſt reor eſſe in hoc lapide quid uiriũ. Sed ut quid de uirtute huius gẽmæ experimẽti habeas, ſubiũxi hæc ex doctorũ pœnu.* Dioſc. *inquit,* Eius *uirtus clarificat uiſum, auri ſitim pellit, & in omnibus bonis perſeuerãtiam ſubminiſtrat, & ut eſt rariſſimus, ita quoq; chariſſimus:* Plinius *uero, ſolus omnium precioſorũ limã ſentit, cæteri enim aut ſaxo aut cote poliũtur, & aliquando uſu atteritur.* Et Euax *ad omnes cordi paſſiones efficacem aſſerit.*

CHRYSOPASIVS. *Cap.* XIII.

De Chryſopaſio Plin. *lib.* 37. *cap.* 10. *ſed ab eo nominatur Chryſolampis,* Solin. *cap.* 42. Albert. *lib.* 2. *cap.* 3. *Chryſopagion uocat: quidam Chryſotopſin.* Siluaticus Pandect. *cap.* 408.

AEthiopum tellus lapidem Chryſopaſion edit,
Quẽ tenebræ produnt, occultant tẽpora lucis,

Noctibus igne micans, uaneſcit luce diurna,
Abſq; nitore iacens auri pallore ſepultus.
Hic quoq; naturæ mutatus cernitur ordo,
Nam quem lux celat ſolito lux more reuelat.

Nocte igneus eſt Chryſopaſius, die aureus, unde ſuum nomen habet, Iſidorus.

Abſq; nitore iacens) In die enim euaneſcens & fulgorē amittens, quaſi aurū expalleſcit, Albertus.

Hic mutatus ordo) Nam fit in ipſo ſecundum diuerſitatem luminis & tenebrarum reciprocatio coloris non determinati, uelut in quercu putrefacta et noctiluca, de quibus rationem affert perfectam & ueram Albert. in lib de anima.

CHELIDONIVS. Cap. XIIII.

Hæc gemma Plinio Chelidonia dicitur lib. 37. cap. 10. Albertus autem habet Chelidonius lib. 2. Tract. 2. cap. 3. Dioſco. in proprio cap. Vincentius in ſpecu. natu. lib. 9. cap. 53.

AT Chelidonius lapis eſt quē gignit hirundo,
Vētre gerēs precium quo digna ſit ipſa necari,
Nec de fulgentū numero lapis eſſe putatur.
Paruus & informis, ſed nulli uiribus impar,
Præclaros quoſdam lapides premit utilitate.
Huius ſunt binæ ſpecies geminiq; colores:
Nam niger & rufus cæſo de uentre feruntur.
Cedit geſtato lunatica paſſio Rufo,
Curat & inſanos & languores diuturnos:

Facundos facit & gratos, multisq; placentes.
Ex lino facto decet hunc inuoluere panno,
Et ſic in chela clauſum portare ſiniſtra.
At niger in panno, pacto geſtatus eodem,
Ad finem dignum ſuſcepta negotia ducit,
Obſiſtitq; minis, & regum mitigat iras.
In panno croceo lini ſubtegmine texto
Ipſe lapis poſitus, febres extinguere fertur,
Et ſimul humores compeſcere quoſq; furores.

Chelidon eſt hirũdo, inde chelidonius lapis, id eſt, hirũdinarius, et chelidonia, id eſt, hirũdinis herba, quæ literis quibuſdã omiſſis & mutatis, ſchelcraut dicatur, cum potius ſchuualmcraut dici deberet. Nam hac herba hirundines, oculis pullorum in nido reſtituunt uiſum etiam erutis, teſte Plin. lib. 25. cap. 8.

Digna necari) Etiã ſi in hac lapidis præda uenari non poſſit, eſt tamen digna ob totius corporis utilitatem necari. Nã cũ quis præ dolore gutturis, quem ſquinantiã uocant, quidã anginã, loqui non poteſt, accipiat puluerẽ hirundinis peruſtæ melle temperatũ, curabit morbum. Dioſcor. teſtante & Auicenna, quorum ſententiæ accedit Aeſculapius.

Paruus et informis) Habes hic lapides, non æſtimãdos nitore et magnitudine: Nã ſæpe quod illis eſt detractũ in ſplẽdore, æquauit natura uiribus et uirtute. Hoc autẽ cõmune habent lapides cũ hominibus. Vnde Homerus Tydeũ paruo fuiſſe corpuſculo decoratũ, in quo tamẽ uires ingẽtiſſimas fuiſſe teſtatur, quod

tur, qđ quidē et Naſo ſcripſit in carmine obſcœno:
Vtilior Tydeus, qui, ſi quid, credis Homero,
Ingenio pugnax, corpore paruus erat.

Cæſo de uentre) Notādum eſt quo tempore debeat hirundo interfici, uidelicet menſe Auguſto, creſcente luna, antequā pullus pulli primogenitus attingat terram. Inuenitur autem uel unus uel duo in ieiunore ſeu ſtomacho alitis, quēadmodum eſt in libro de natu. rerum: Non tamem hic lapis omnibus innatus apparet, etiam ſi debito tempore fuerint captæ & rite mactatæ: ſed ſi aliquas uideris coniunctis roſtris, innuentes per hoc concordiam, ex his lapidem nanciſci licebit, Vincen. lib. 17. cap. 99.

Lunatica paßio) Eſt quā quidā Epilepſiā, quidā caducū morbū appellitant, multi Herculeū, q Herculē hoc morbo laboraſſe cōſtet, unde & ſacer dicitur: Sed Hippocrates, uir diuina ſcientia, coitū uenereū cenſuit partē teterrimi morbi quē comitialē dicūt, unde paßionē illā dictam innuit paruum morbū comitialē, teſtis Macrobius lib. 2. cap. 7. Satur.

Inuoluere panno) Vim ſuam etiam ſeruat illæſam in corio uituli aut cerui, qui nōdum coierit, ſub chela ſiniſtra, id eſt brachio ſeruatus, dicit Albert.

In chela ſiniſtra) Hic dura trāſlatione uſum eſſe Poētā notabis, quia chelæ, ſcorpionū aut cancrorum ꝑprie dicūtur brachia, unde extat hoc Vergilianū:
Qua locus Erigonem inter Chelasq; ſequentes.

In panno cro.) Durat item hic ſuæ uirtutis po-

tens, in herbã ſui nominis clauſus, author eſt Albert.

Cui lapis non eſt, morbi comitialis remedium accipiat fel teſtudinis et naribus illinat, oppreſſus ſtatim erigitur, quod Plinius ſcribit.

CORNEOLVS. *Cap. XV.*

De Corneolo Albert. li. 2. cap. 3. ubi ſcribitur Corneleus. Serapio aggregatio. ca. 400. Anglicus lib. 16.

SEd neq; Corneolos lapides memorare pigebit,
Qui licet obſcurũ uideantur habere ruborem,
Nõ ſperněda tamen huic creditur inſita uirtus.
Nam lapis hic digito collóue gerentis adhærens
In diſceptando ſurgentes mitigat iras.
Quiq; lauaturæ carnis par eſſe uidetur,
Sanguinis ex membro ſiſtit quěcunque fluorem,
Præcipue talem patitur ſi fœmina fluxum.

Corneolus reperitur hic lapis apud fluuium ſui nominis, ut Vincent. ait. Dicit tamen Serapio apud Rhenum flumen. Horum multitudinem filij Iſraël in deſerto ſculpſiſſe dicuntur, quorum ſculptura tam ſubtilis acuminis comprobatur, ut nullus huiuſmodi operis imitationem fuerit auſus deinceps aggredi. ſic eſt in lib. de natu. rerum.

Habens quis liuidos dentes, Corneolos terat, & cum puluere fricet dentes, albeſcunt & omnes abiguntur ſordes, Sic in Pandectis inuenies. Vnde gemmam hanc non minus uere quàm eleganter dixeris dentifricium: quia omne medicamen, ad dentes potiſſimum

tiſsimum dealbandos, dentifriciū uocatur, inquit Galenus in Pharmaceutria : Quod fit è pumice, cinere cornu ceruini , & ſale armeniaco: ſed nobilius, ex margaritis in pollinem redactis, ut idem teſtatur.

CHALCOPHONOS. *Cap.* XVI.

De Chalcophono *Pli .lib.* 37.*ca.*10.*Solinus ca.*50.*Albert.lib.*2.*Tract.*2.*ca.*3.*ubi perperā ſcribitur Calcafanos.*Habet *Siluat.Pandect. cap.*399.*Calcfarios.*

Chalcophonos pulſata refert tinnitibus æra:
Qui ſi tractetur reuerenter corpore caſto,
Vocis dulce melos aiunt conferre gerenti,
Et ne rauceſcant liquidas defendere fauces.
Hic etiam nigrum perhibetur habere colorem.

Chalcophonos) Quia tinnitum habet æris, tale nomen accipit. Nam χαλκόφωνος, *latine habens uocem fortem interpretari poteſt.*

CHRYSOLECTROS. *Cap.* XVII.

De *Chryſolectro Plinius lib.*37.*cap.*3.*Ariſto.in lapidario ſuo. Vincentius lib.*9.*cap.*59.

Eſſe Chryſolectros ſimilis deſcribitur auro,
Cuius ad electrum color inclinare uidetur,
Hic matutinis uiſu iucundior auris,
Diſsimilem ſpeciem, pòſt aſpicientibus offert.
Cuius materies rapidiſsima dicitur ignis,
Nam cito uicino correptus flagrat àb igne.

Chryſolectros) dictus quaſi aurei coloris: eſt enim

coloris olei. Poſtremi uero Criſtallis fere ſimiles, & hi habent capillamēta ſordesq;, alioqui euanidi, quæ omnium uitia ſunt. Indi & alias quidem gēmas Cryſtallo inuento adulterare repererunt, ſed præcipue Beryllos minio, quod Plinius indicat lib. 37.

CARBVNCVLVS. Cap. X.

De Carbunculo Plinius lib. 37. cap. 7. Albert. lib. 2. Mineral. tract. 2. cap. 3. Iſido. lib. 16. cap. 15. Barptho. Anglicus lib. 16.

ARdentes gemmas ſuperat Carbunculus oēs:
Nam uelut ignitus radios iacit undiq; carbo,
Nominis unde ſui cauſſam traxiſſe uidetur.
Lingua ſed græca lapis idem dicitur anthrax.
Huius nec tenebræ poſſunt extingure lucem,
Quin flammas uibrans oculis nitet aſpicientum.
Naſcitur in Libya Troglodytarum regione.
Et ſpecies eius ter trinæ tresq; feruntur.

Ardentes gem.) Non ſolū ardentes. Quippe carbunculus lapis omniū precioſiſſimus eſt, ut etiā chariſſimus, quē ad alios lapides, ſicut aurum ad cætera metalla, ſe habere teſtatur Albertus. Carbunculū dicit Ariſto. ſigillum, gnomonem, et regulam gemmarum, qui omnibus lapidibus ſuam imprimere poſsit figuram, quum nullus ſibi preſſura noceat.

Troglodytarū re.) Trogodytæ habitant in finibus Aphricæ ultra Aethiopiā, qui ueloциores ſunt equis & in cauernis habitantes, carnibus ſerpentum uiuunt de

uunt.de his.Plin.lib.5.ca.5.Strabo lib.11.

Ter trinæ tresq;)Id eſt duodecim.Inter gemmas quæ rubro colore ſunt & pelluœnt,Carbũculi principatũ tenẽt.A ſimilitudine igniũ,aut q, ignẽ non timeãt,appellati.Vnde à quibuſdã Apyroti uocãtur, ait Pli.Sed optimos carbunculos dicit idem Amethyſtizontas,hoc eſt quorũ extremus igniculus in Amethyſti uiolam exit.Hinc proximos illis Syrtitas,pinnato ſulgore radiantes.Carchedonij minores ſunt et nigrioris aſpectus,quibus ſignãdis cæris uti ſolemus, ſed tamen Sapphiros & Iaſpides & dignitate & precio uincunt.Scimus quidem uarias apud ſcriptores de huius generibus opiniones relatas,nã Marbodeus hic duodecim memorat, Euax undecim,Pli.etiã plura.In lib.de natura rerum ſaltem tria inuenio, ſed operæpreciũm eſſe non uidetur,multis expedire negotium,cum paucis ſuffciat,præſertim cũ hoc charticœum mare omnibus nauigandum pateat,apud Plin. lib.37.cap.7.& apud alios.

Sunt Carbunculi utriuſq; ſexus,Mares excitatius fulgẽt,fœminæ pinguiores ſunt et craßius nitẽt.Sed difficilius eſt nihil,q̃ diſcernere ueros à falſis,quoniã magna eſt in eis occaſio artis.Aliquãdo etenim ſubijciũt eis mangones fundamẽta per quæ luceant et exoticũ colorẽ accipiant : adulterantur et uitro,q, ueris ſint ſimillimi.Aiũt & ab Aethiopibus hebetiores in aceto maceratos,quatuordecim diebus niteſcere,totidẽ mẽſibus durante fulgore. Sed cote deprehendũtur ſicut

tur, ſicut aliæ gēmæ factitiæ. author eſt Plinius.

Sculpturis) Sculpturis reſiſtit: ſi uero ſculptus fuerit, dum ſigna in cærā imprimit, quaſi quodā animali morſu partē ceræ ſecū tollit, dicit Iſido. li. 16. ca. 13.

CHRYSOLITHVS. Cap. XI.

De Chryſolitho Pli. lib. 37. ca. 9. Alber. lib. 2. tract. 2. ca. 3. Siluat. Pandect. ca. 407. Dioſco. in proprio cap.

AVro Chryſolithus micat et ſcintillat ut ignis,
Iſte mari ſimilis quiddam uiroris adumbrans,
Eſſe phylacterium fixus perhibetur in auro,
Contra nocturnos fortis tutela timores:
Pertuſus ſetis ſi traijciatur aſelli,
Dæmonas exterret & eos agitare putatur.
Traiectum leuo decet hunc geſtare lacerto.
Aethiopes legimus nobis hanc mittere gemmam,

Auro micat) Ab auro nomen ſortitur hæc gemma: Nam χρυσός aurum eſt, λίθος uero lapis, latine igitur aureus lapis.

Phylacterium) Phariſæorū propriū fuiſſe ſcribit Chryſoſtomus, et hoc in euāgelio ſignificat Mattheus cap. 23. ut decalogū in mēbranulis ſcriberent, ligarētq; in frōte, quò religionis intimæ ſpeciē præberēt. Eas uero membranulas Hebræorū uocabulo dici phylacteria, idē Chryſoſtomus prodit. At hoc loco cōſeruatoriū ſignificare uidetur, qd' aliquando Magi ſeu præſtigiatores contra nociuas res offerūt, iuxta hoc quod in decretis Gregorij iunioris dicitur, Arioloru

& ex=

& excantatorum phylacteria ſunt. Et quod in cõcilio Laodicenſi legitur, phylacteria facere, Lege Ludo. Cœlij antiquitates lib. 3. cap. 9.

Leuo lacerto) Si quis hũc portet leuo brachio, ſpiritualia cõfortat: ꝑpterea ꝙ tritus, Aſthmaticis, id eſt, qui anhelitus habẽt offenſionẽ, datur is lapis, qui per hunc uigori reſtituuntur. Author Albertus.

Dicit præterea Tethel, philoſophus Iudæorum in lib. de ſculpturis lapidũ, ꝙ quãdo inuenitur in Chryſolitho fœmina, habẽs in una manu auẽ et in altera piſcẽ, ualet ad negotiãdum. Pellit enim ſtultitiam et inducit ſolertiã, ut habetur in lib. de natura rerum.

Aethiopes) Huius generis æthiopicũ, præcellit Indicus: Deterrimus autẽ eſt arabicus, quoniam turbidi coloris eſt, & fulgoris interpolati, nubilo macularũ. Pli. Inuenitur hæc gemma & in Germania in iugis Myſniacis, et locis ſibi uicinis, ſed facile frangibilis, ſplendore ad candorem declinans. Hanc uulgo Cetrinum uocant. Vincent.

CHRYSOPRASVS. Cap. XII.

De Chryſopraſo Pli. lib. 37. cap. 8. & 11. Solin. cap. 65. Alber. li. 2. tract. 2. ca. 3. Barpth. Angli. de prop. rerum lib. 16. Iſidorus lib. 16.

ET. Chryſopraſon lapidem domus Indica mittit.
Hic porri ſuccum referens mixtumq; colorẽ,
Aureolis guttis quaſi purpura tincta renidet.
Quas habeat uires potui cognoſcere nondum,

Sed tamen eſſe reor, nec eſt phas omnia noſſe.

Chryſopraſon colore porri ſuccum referens, *auri interuenientibus guttis, unde ſi rationem etymi perpendas, nomen habet.*

Porri ſuccum) *Porri duo ſunt genera, ſectiuũ & capitatũ, ſed unius coloris. Capitati ſuccũ letiferum eſſe oſtendit* Pli. lib. 19. cap. 6. *Qui ſcribit Melam equeſtris ordinis uirum, ex procuratione à Tiberio Cæſare accerſitum, in ſumma deſperatione ſucco porri ad trium denariorũ argenteorum pondus hauſto, confeſtim ſine cruciatu animam exhalaſſe.*

Eſſe reor) Hoc *eſt reor eſſe in hoc lapide quid uiriũ. Sed ut quid de uirtute huius gẽmæ experimẽti habeas, ſubiũxi hæc ex doctorũ penu.* Dioſc. inquit, *Eius uirtus clarificat uiſum, auri ſitim pellit, & in omnibus bonis perſeuerãtiam ſubminiſtrat, & ut eſt rariſsimus, ita quoq; chariſsimus:* Plinius *uero, ſolus omnium precioſorũ limã ſentit, cæteri enim aut ſaxo aut cote poliũtur, & aliquando uſu atteritur.* Et Euax *ad omnes cordi paßiones efficacem aſſerit.*

CHRYSOPASIVS. *Cap.* XIII.

De Chryſopaſio Plin. lib. 37. cap. 10. *ſed ab eo nominatur Chryſolampis,* Solin. cap. 42. Albert. lib. 2. cap. 3. *Chryſopagion uocat: quidam Chryſotopſin.* Siluaticus Pandect. cap. 408.

AEthiopum tellus lapidem Chryſopaſion edit,
Quẽ tenebræ produnt, occultant tẽpora lucis,

Noctibus igne micans, uaneſcit luce diurna,
Abſq; nitore iacens auri pallore ſepultus.
Hic quoq; naturæ mutatus cernitur ordo,
Nam quem lux celat ſolito lux more reuelat.

Nocte igneus eſt Chryſopaſtus, die aureus, unde ſuum nomen habet, Iſidorus.

Abſq; nitore iacens) In die enim euaneſcens & fulgorē amittens, quaſi aurū expalleſcit, Albertus.

Hic mutatus ordo) Nam fit in ipſo ſecundum diuerſitatem luminis & tenebrarum reciprocatio coloris non determinati, uelut in quercu putrefacta et noctiluca, de quibus rationem affert perfectam & ueram Albert. in lib de anima.

CHELIDONIVS. Cap. XIIII.

Hæc gemma Plinio Chelidonia dicitur lib. 37. cap. 10. Albertus autem habet Chelidonius lib. 2. Tract. 2. cap. 3. Dioſco. in proprio cap. Vincentius in ſpecu. natu. lib. 9. cap. 53.

AT Chelidonius lapis eſt quē gignit hirundo,
Vētre gerēs preciū quo digna ſit ipſa necari.
Nec de fulgentū numero lapis eſſe putatur.
Paruus & informis, ſed nulli uiribus impar,
Præclaros quoſdam lapides premit utilitate.
Huius ſunt binæ ſpecies geminiq; colores:
Nam niger & rufus cæſo de uentre feruntur.
Cedit geſtato lunatica paßio Rufo,
Curat & inſanos & languores diuturnos:

Facundos faciat & gratos, multiſq; placentes.
Ex lino facto decet hunc inuoluere panno,
Et ſic in chela clauſum portare ſiniſtra.
At niger in panno, pacto geſtatus eodem,
Ad finem dignum ſuſcepta negotia ducit,
Obſiſtitq; minis, & regum mitigat iras.
In panno croceo lini ſubtegmine texto
Ipſe lapis poſitus, febres extinguere fertur,
Et ſimul humores compeſcere quoſq; furores.

Chelidon eſt hirũdo, inde chelidonius lapis, id eſt, hirũdinarius, et chelidonia, id eſt, hirũdinis herba, quæ literis quibuſdã omiſsis & mutatis, ſchelcraut dicatur, cum potius ſchuualmcraut dici deberet. Nam *hac herba hirundines, oculis pullorum in nido reſtituunt uiſum etiam erutis, teſte* Plin.*lib.*25.*cap.*8.

Digna necari) Etiã *ſi in hac lapidis præda uenari non poſsit, eſt tamen digna ob totius corporis utilitatem necari. Nã cũ quis præ dolore gutturis, quem ſquinantiã uocant, quidã anginã, loqui non poteſt, accipiat puluerẽ hirundinis peruſtæ melle temperatũ, curabit morbum.* Dioſcor. *teſtante &* Auicenna, *quorum ſententiæ accedit* Aeſculapius.

Paruus et informis) Habes *hic lapides, non æſtimãdos nitore et magnitudine:* Nã *ſæpe quod illis eſt detractũ in ſplẽdore, æquauit natura uiribus et uirtute.* Hoc *autẽ cõmune habent lapides cũ hominibus.* Vnde Homerus *Tydeũ paruo fuiſſe corpuſculo decoratũ, in quo tamẽ uires ingẽtiſsimas fuiſſe teſtatur, quod*

tur, qđ quidẽ et Naſo *ſcripſit in carmine obſcœno:*
Vtilior Tydeus*, qui, ſi quid, credis* Homero,
Ingenio *pugnax, corpore paruus erat.*

*Cæſo de uentre)*Notãdum *eſt quo tempore debeat hirundo interficiã, uidelicet menſe* Auguſto, *creſcente luna, antequã pullus pulli primogenitus attingat terram.* Inuenitur *autem uel unus uel duo in iecinore ſeu ſtomacho alitis, quẽadmodum eſt in libro de natu. rerum:* Non *tamen hic lapis omnibus innatus apparet, etiam ſi debito tempore fuerint captæ & rite mactatæ: ſed ſi aliquas uideris coniunctis roſtris, innuentes per hoc concordiam, ex his lapidem nanciſci licebit,* Vincen. *lib.17. cap.99.*

*Lunatica paßio)*Eſt *quã quidã* Epilepſiã, *quidã caducũ morbũ appellitant, multi* Herculeũ, ꝙ Herculẽ *hoc morbo laboraſſe cõſtet, unde & ſacer dicitur:*Sed Hippocrates, *uir diuina ſcientia, coitũ uenereũ cenſuit partẽ teterrimi morbi quẽ comitialẽ dicũt, unde paßionẽ illã dictam innuit paruum morbũ comitialẽ, teſtis* Macrobius *lib.2.cap.7.Satur.*

Inuoluere *panno)*Vim *ſuam etiam ſeruat illæſam in corio uituli aut ceruí, qui nõdum coierit, ſub chela ſiniſtra, id eſt brachio ſeruatus, dicit* Albert.

In *chela ſiniſtra)*Hic *dura trãſlatione uſum eſſe* Poẽtã *notabis, quia chelæ, ſcorpionũ aut cancrorum ꝓprie dicũtur brachia, unde extat hoc* Vergilianũ:
Qua *locus* Erigonem *inter* Chelaſq; *ſequentes.*

In *panno cro.)*Durat *item hic ſuæ uirtutis po-*

tens, in herbã ſui nominis clauſus, author eſt Alber.

Cui lapis non eſt, morbi comitialis remedium accipiat fel teſtudinis et naribus illinat, oppreſſus ſtatim erigitur, quod Plinius ſcribit.

CORNEOLVS. Cap. XV.

De Corneolo Albert. li. 2. cap. 3. ubi ſcribitur Corneleus. Serapio aggregatio. ca. 400. Anglicus lib. 16.

SEd neq; Corneolos lapides memorare pigebit,
Qui licet obſcurũ uideantur habere ruborem,
Nõ ſpernẽda tamen huic creditur inſita uirtus.
Nam lapis hic digito collóue gerentis adhærens
In diſceptando ſurgentes mitigat iras.
Quiq; lauaturæ carnis par eſſe uidetur,
Sanguinis ex membro ſiſtit quẽcunque fluorem,
Præcipue talem patitur ſi fœmina fluxum.

Corneolus) reperitur hic lapis apud fluuium ſui nominis, ut Vincent. ait. Dicit tamen Serapio apud Rhenum flumen. Horum multitudinem filij Iſraël in deſerto ſculpſiſſe dicuntur, quorum ſculptura tam ſubtilis acuminis comprobatur, ut nullus huiuſmodi operis imitationem fuerit auſus deinceps aggredi, ſic eſt in lib. de natu. rerum.

Habens quis liuidos dentes, Corneolos terat, & cum puluere fricet dentes, albeſcunt & omnes abiguntur ſordes, Sic in Pandectis inuenies. Vnde gemmam hanc non minus uere quàm eleganter dixeris dentifricium: quia omne medicamen, ad dentes potiſsimum

tißimum dealbandos, dentifriciū uocatur, inquit Galenus in Pharmacœutria: Quod fit è pumice, cinere cornu ceruini, & ſale armeniaco: ſed nobilius, ex margaritis in pollinem redactis, ut idem teſtatur.

CHALCOPHONOS. Cap. XVI.

De Chalcophono Pli. lib. 37. ca. 10. Solinus ca. 50. Albert. lib. 2. Tract. 2. ca. 3. ubi perperā ſcribitur Calcaſanos. Habet Siluat. Pandect. cap. 399. Calcſarios.

Chalcophonos pulſata refert tinnitibus æra:
Qui ſi tractetur reuerenter corpore caſto,
Vocis dulce melos aiunt conferre gerenti,
Et ne raucescant liquidas defendere fauces.
Hic etiam nigrum perhibetur habere colorem.

Chalcophonos) Quia tinnitum habet æris, tale nomen accipit. Nam χαλκόφων☉, latine habens uocem fortem interpretari poteſt.

CHRYSOLECTROS. Cap. XVII.

De Chryſolectro Plinius lib. 37. cap. 3. Ariſto. in lapidario ſuo. Vincentius lib. 9. cap. 59.

Eſſe Chryſolectros ſimilis deſcribitur auro,
Cuius ad electrum color inclinare uidetur,
Hic matutinis uiſu iucundior auris,
Dißimilem ſpeciem, pòſt aſpicientibus offert.
Cuius materies rapidißima dicitur ignis,
Nam cito uicino correptus flagrat àb igne.

Chryſolectros) dictus quaſi aurei coloris: eſt enim

colore Electri quod uocatur, eo quia Solis radius auro clarius luceat & argento, teſtis Iſido. Nanq; ἠλέκτωρ ὁ ἥλιος, ſol per epitheton dicitur, quia homines ἀλέκτρους, id eſt ſine lecto faciat, hoc eſt à ſomno excitet, uulgo geler augſtein. Id olim Germani uocabant gentiliter gleſum, quòd inſtar uitri pelluceret, Germani enim uitrum Glaß appellant, teſtis eſt Corne. Tacitus.

Rapidiſsima materies) ualidiſsimū enim elementū, omnia conuertens in ſui naturā eſt ignis, unde futura eſt uniuerſi reſolutio per huius conflagrationē.

Hic lapis collo alligatus, medetur febribus. Tritus cū melle roſaceo, auriū uitijs. Et ſi cum melle attico cōteratur, oculorū quoq; obſcuritatibus. Stomachi poſtremo doloribus, uel per ſe farina eius ſumpta, uel cū maſtice ex aqua pota nimiū cōducit, Hæc Plinius.

CHALAZIAS. Cap. XVIII.

De Chalazia Plinius lib. 37. cap. 11. Solinus. 50. Albert. lib. 2. cap. 7. ſed male ibidem Geloſia legitur.

EST quæ candorem fert grandinis atq; figurā,
Ictibus omnimodis inuicta Chalazia gemma,
Cuius naturæ uis tanta probatur, ut omni
Tempore frigida ſit, nulloq; caleſcat ab igne.

Caleſcat nullo tēpore) Eſt tātæ frigiditatis, ut ab igne uix uel nunquam calefieri poſſit. Cauſſa autē eſt, nimia pororum conſtrictio, quæ ignem ingredi non permittit, Albert.

Hunc

Hũc lapidẽ irã & luxuriã,et cæteras huiuſmodi calidas paßiones et deſideria mitigare, Alber. *ſcribit.*

CHELONITES. Cap. XIX.

De Chelonite Plin.li.37.cap.10. Albert.li.2.ca. 3.*ſed male ſcriptum eſt* Celontes. Vincent.lib.9. cap.54.Siluat.Pandect.cap.402.

Indica teſtudo lapidem mittit Chelonitem,
Gratum purpureo uarioq; colore nitentem:
Quem ſi ſub lingua loto quis geſſerit ore,
Poſſe Magi credunt,hunc diuinare futura,
Orto mane die ſextam duntaxat ad horam,
Tempore quo lunæ ſuccreſcens cernitur orbis:
Sed luna prima,lapidis prædicta poteſtas,
Totius fertur ſpatio durare diei:
Quintæ poſt decimam concordant tempora primæ.
At decrementi lunaris tempore toto
Ante diem lapidi tantum manet illa poteſtas,
Eſt etiam nulli lapis hic obnoxios igni.

Indica teſtudo)*Teſtudines tantæ magnitudinis* In*dicũ mare emittit,ut ſingularũ ſuperficies,habitabiles caſas integãt,atq; inter inſulas rubri maris præcipue his nauigẽt cymbis:dentes nõ habẽt,ſed dentiũ loco ſunt illis roſtri,ad margines acuti,ſuperna parte inferiorẽ claudente,pyxidũ more:pariunt oua,auiũ ouis ſimilia,ad centena numero:Educãt fœtus annuo ſpatio* Plinius lib.9.cap.10.

Chelonites eſt teſtudo :ut autẽ in Gallo eſt Ale*ctoria,*

ctoria, ſic Chelonites in teſtudine. Plin. tamẽ ait, ꝙ Chelonia ſit oculus indicæ teſtudinis, ſic enim uocat hanc gemmam.

Magi credunt) Quos Aegyptij prophetas, eos Latini ſapientes, Perſæ magos, Græci philoſophos, Indi gymnoſophiſtas, Aſſyrij Caldæos dicunt, author eſt Srabo.

Prima luna) id eſt luna ſilente, cum minime lucet uel cum eſt lunæ coitus: quem quidam interlunium uel nouilunium, quidam Neomenias dici uolunt, quando luna conuenit cum ſole, & eſt in orbem circumacta.

Quintæ poſt) Et decima quinta dies concordat primæ nouilunij.

CORALLIVM. Cap. XX.

De Corallio Plin. lib. 36. ca. 19. & lib. 32. ca. 2. Solin. cap. 8. Diodo. lib. 5. cap. 129. Alber. lib. 2. cap. 3. Auicenna canone. 1. Hanc gemmam eleganter deſcribit Naſo 4. Transfo. Et Iſido. in cap. de rubeis gemmis. Bar. Angli. lib. 16. Dioſc. in proprio cap.

Corallus lapis eſt, dum uiuit in æquore uimen,
Retibus auulſus uel cæſus acumine ferri.
Aëre contacto fit durior & lapideſcit,
Quiq; color uiridis fuerat modo, puniceus fit,
Et uelut arbuſti ramuſculus eſſe uidetur.
Circa ſemipedem uix longior inueniendus,
Ex quo finguntur geſtamina commoda multis,

Quippe

Quippe ſalutaris geſtantibus ipſe probatur.
Illius(ut dixit Zoroaſtes)mira poteſtas,
Et ſicut ſcribit Metrodorus maximus autor,
Fulmina, Typhonas, tempeſtatesq́; repellit
A rate, uel tecto, uel agro quòcunq; geratur:
Aut in uinetis aſperſus & inter oliuas,
Aut à ruricolis cum ſemine iactus in agros,
Grandinis auertit calamis contraria tela,
Multiplicans fructus ut fertilitate redundent:
Vmbras dæmonicas ac Theſſala monſtra repellit,
Introitus præſtat faciles, finesq́; ſecundos.
Collo ſuſpenſus pellit de uentre dolorem.

Corallius nos dicimus, ueteres corallium, quidam Pyriten uocãt, quoniã ſit plurimus ignis illi: ſed eſt alius etiamnum Pyrites ſimilitudine æris, nonnulli λιθοδένδρον *id eſt lapidẽ arboreũ appellitant, & prima illius anceps habetur ſyllaba.*

Zoroaſtes) Hic dicitur eodem die riſiſſe quo natus eſt, eidemq́; cerebrum palpitaſſe ut impoſitã repelleret manum, futuræ præſagio ſcientiæ Plin. teſte lib. 7. cap. 16. Ab hoc ut inter authores conuenit, reperta eſt magica ars, quod idem ſcribit lib. 30. ca. 1. de qua ſcripſit uigintiduæ centamillia uerſuum, quos Ninus Aſſyriorum rex cremari fecit.

Metrodorus) L. Paulus deuicto Perſeo petijt ab Athenienſibus ut quàm probatiſſimum philoſophum mitterent ſibi ad erudiendos liberos, itemq́; pictorẽ ad triumphum excolendum; Athenienſes Metrodorum elege

rum elegerũt, profeßi, eundem in utroq; deſiderio præſtantißimum Pli. *lib.* 35. *cap.* II.

Typhonas) Typhonas uocamus fumigãtes globos, & figuras nubiũ ſine igne, ſcribit Pli. *li.* 2. *ca.* 48.

Theſſala mõſtra) id eſt, incãtationes, quarũ ꝑpter herbas Medeæ Theſſali abũdãt, ut Apuleius indicat. Nã cũ illuc fugeret, per aërẽ uecta Medea, ut eſt apud Ouidiũ Transformationũ ſexto libro, ſcriniolũ ueneficijs, ac magicis herbis plenum deiecit, eæque ſparſæ ſuppullularunt. Quin & Pli. docet, magiam ad Theſſalos uſq; propagatam, diu ab ea gẽte cognomẽ obtinuiſſe, adeò ut Menãder quoq;, literarũ ſubtilitatibus peritus, Theſſalã cognominarit fabulã, complexã ambages fœminarũ, detrahentiũ lunã, ut Hypſipyle Ouidiana de Medea: Illa reluctantẽ curſu deducere lunam Nititur, & tenebris abdere ſolis equos. Vide Eraſ. in prouerb. Theſſala mulier. Veneſicia Propertius uocat toxica Theſſaliæ.

Si teratur et impleãtur ex lapidis puluere cõcauitates infirmorũ dentiũ, eradicat eos. Et eſt ſummus in confortatione ginguarũ uentriſq; cura, unde pueris adponitur geſtamẽ. ſi Auicennæ credimus in. I. *can.*

CALCEDONIVS. Cap. XXI.

Albertus lib. 2. *cap.* 3. *Iſido. lib.* 16. *Barpth. Angli. de propriet. rerũ lib.* 16. *Matth. Siluat. cap.* 398.

CAlcedon lapis eſt hebeti pallore refulgens
Inter Hiacynthum medioximus atq; Beryllũ,
Qui ſi per-

Qui ſi pertuſus digito collóue feratur,
Is qui portat eum, perhibetur uincere cauſas.
Hæc ſpecies lapidis tantum tricolor reperitur.

Qui ſi pertuſus) Calefactus paleam attrahit, & ualet contra illuſiones dæmonum, & uirtutes cōſeruat corporis, agitationes phantaſticas ex Melācholia exortas pellit, Albertus author eſt.

Inter Hiacynthū) Quid & cuius coloris Beryllus ſit, habes in litera C, quid Hiacynthus, in H require.

Tricolor ſpecies) Calcedonij primus color eſt Sapphirinus: ſecundus, fuſcus et pallidus, modicum albeſcens: tertius, permixtus rubeo, ſic habetur in lib. de natu. rerum.

Reperitur apud Naſomones in Aphrica, et inter Baſileam & Argentinam, autor Iſidorus.

CERAVNEVS. Cap. XXII.

De Ceraunea Pli. lib. 37. ca. 9. Albert. lib. 2. ca. 3. ubi perperā ſcriptum eſt Ceraurus. Anglicus Ceranius ſcribit lib. 15. Corauius habet Siluat. ca. 404.

VEntorum rabie cum turbidus æſtuat aër,
Cū tonat horrēdū, cū fulminat igneus æther,
Nubibus illiſis, cœlo cadit iſte lapillus,
Cuius apud Græcos extat de fulmine nomen.
Illis quippe locis quos conſtat fulmine tactos,
Iſte lapis tantum reperiri poſſe putatur:
Vnde Ceranneos eſt græco nomine dictus.
Nam quod nos fulmen, Græci dixere Ceraunum.

Qui caſte gerit hunc, à fulmine non ferietur.
Sed neq; nauigio per flumina uel mare uectus,
Turbine mergetur, nec fulmine percutietur.
Ad cauſſas etiam uincendaq; prælia prodeſt,
Et dulces ſomnos & dulcia ſomnia præſtat.
Huic binæ dantur ſpecies, totidemq; colores.
Cryſtallo ſimilem Germania mittere fertur,
Cœruleo tantum infectum rutiloq; colore:
Mittit & hiſpanus ſimilem fulgore Pyropi.

Nubibus illiſis) Si in nube luctatur flatus aut uapor, tonitrua eduntur: ſi erumpat ardens, fulmina: ſi longiore tractu nitatur, fulgetra: ijs finditur nubes, illis perrumpitur, Plin. autor eſt. 2. lib. & tunc demum cadit ille lapillus.

Turbidus et horrendum) Loco aduerbiorum poſuit nomina, & hoc poëtice.

Cuius apud Græcos) Non alibi quàm in loco fulminis, ictui proximo, inuenitur Ceraunius. Græca enim lingua κεραυνός, fulmen dicitur.

Igneus æther) Igneus, latinum ætheris eſt epitheton, ſed græce dicunt ἔμπυρος, quod ſonat etiam ignitus.

A fulmine nõ ferietur) Et eius ſortis eſt Laurus, ſi Pli. credimus li. 2. c. 55. arbor Apollini, q̃ ẽ fulminifer ſacra, unde elegãter Lippius Poëta ſuæ ætatis primus:

Miſſa triumphalem non tangunt fulmina laurum,
Cingant belligeri tempora læta duces.

Nec domus) Quia finis & medium conueniunt

carminis,

carminis, leoninum dicitur. Si cui aurium ſit iudiciũ, facile notat ſonum, non lepidum admodum auditu.

Germania) Plinius habet *Carmania lib.37.ca.9. quæ eſt regio orientalis prope* Indiam *&* mare ru-brum. *Eius meminit Strabo lib.3.*

Cœruleo) *Cœruleo id eſt cæſio, quaſi cœluleo: nã cœruleũ mare dicitur à cæli colore, quẽ græci nominãt* γλαυκός *à noctua, cui talis eſt color, ait* Sipontinus.

Pyropo) *rubenti, ut ſplendeſcãt qualitas ignis.*

Rutiloq; *colore*) *Si in die ceciderit, habet fulgorẽ ſydereum, teſte* Iſidoro.

Sotacus tradit apud Pli. *lib.37.ca.9. Ceauneas aliquot eſſe ſecuribus ſimiles, ut his liceat urbes ex-pugnare & claſſes, easq;* Betulos *uocari.* Aliquòt *itẽ rotũdas* Ceauneas *nominatas, quibus nulla uir-tus adſcribitur.* Iſidorus *tamen, eiuſdem operationis utramq; gemmam participem teſtatur.*

CRYSTALLVS. Cap. XXIII.

De *Cryſtallo Plinius lib.37.cap.2. Solinus cap.24.* Iſidor. *lib.16.cap.13. Gregorius in* Ezech. *cap.1. Albertus lib.2.cap.3. Anglicus lib.16.*

Cryſtallus glacies multos durata per annos,
Vt placuit doctis qui ſic ſcripſere quibuſdam
Carminis antiqui, frigus tenet atq; calorem:
Pars negat, et multis perhibent in partibus orbis
Cryſtallum naſci, qua non uis frigoris ulla eſt,
Nec glacialis hyems unquam uiolaſſe probatur.

Sed certum

Sed certum cunctis, neq; ſtat uiolabile tanquam,
Quòd lapis hic Soli ſubiectus concipit ignem,
Admotosq; ſibi ſolet hic accendere fungos.
Hunc etiam tritum quidam cum melle propinant
Matribus, infantes quibus aßignantur alendi,
Quo potu, credunt implerier ubera lacte.

Cryſtallus glacies) Cryſtallus lapis eſt ex aqua puriſsima, ſub terra congelatus per multos (uidelicet triginta) annos, teſte Philoſopho. Vnde græcum nomen habet κρύσταλλος, id, glacies ſonat.

Vt placuit doctis) Diodoro, A. Gellio ex Ariſtotelis libris, & Senecæ naturalium quæſtionum lib. 3. Et Eccleſiaſtico cap. 43, Aquilo flauit & gelauit cryſtallus ab aqua, & Plin. li. 37.

Frigus tenet atq; calorem) Abſq; calore legendū cenſeo, dicit enim Pli. caloris impatiens eſt, nec aliud quàm frigidum ferre poteſt Cryſtallus.

Pars negat &) Arnoldus cuius frequenter meminit Vincentius in ſpeculo ſuo, homo non indoctus, in libro de lapidibus, Cryſtallum non uehementia frigoris in glaciem conuerti ſcribit, ſed potentia terreſtri indureſcere, inſtar aquæ congelatæ: Cū et hæc in regionum partibus etiam reperiatur, ubi Solis ardor uehementiſsime æſtuet, cuius opinionem nonnihil comprobat Solinus. Facile tamen crediderim ex glacie lapidem formari, præſertim cum aliquando pluuialis aqua non frigoris rigore, ſed terræ in quam ceciderit proprietate, & etiam lignū, in lapides trāſformentur.

formentur. Huius ſignum eſt lapis qui Corallius dicitur, qui abſq; dubio de lignis generatur & plantis. Scribit Albertus q̃ aliquando arbor in quã aues nidificarint, cum auibus in mare aliquod iuxta ciuitatem quæ eſt Lubicenſis, ſit ui et impetu uentorũ de littore deiecta, unde (fortaßis propter aquæ conditionem) & arbor & aues lapidum tulerint ſortẽ. & aliud cui fidem adhibendam cenſet: In Gotthia, inquit, fons eſt, quicquid huic immittitur, lapideſcit: Vnde, imperator Fridericus, rei incredulitate perculſus, chirothecã anulo ſignatorio notatã (ut ꝓbaret ſi q̃d ueri eſſet) immiſit, quæ ex illa parte quæ fuerat immiſſa, paucis diebus lapidea cum ſigno eſt reperta.

Accẽdere fungos) Oculo ſolis ſubiecta fungos accẽdit, ſi frigida eſt: calida enĩ nihil operatur, dicit Pli.

Implerier ubera lacte) Si lac fluere deſierit ex calida cauſſa, ut ſcribit Iſido. lib. 16.

Sumptus in potu, ualet contra Colicam & uiſcerum paßionẽ: ſi non adſit conſtipatio, eodem dicẽte.

DIADOCHOS. Cap. XXIIII.

De Diadocho Plinius lib. 37. ca. 10. Alber. li. 2. Tract. 2. cap. 4. ſed male ibi ſcribitur diacodos. Angli. de propriet. rerum lib. 16. Siluat. Pandect. cap. 412.

Diadochos perquã reſponſa petentibus aptus
Dæmonis effigies uarias oſtendere fertur,
Nec lapis eſt alius qui fortius euocet umbras:
Sed ſi defuncto quis forſitan applicet illum

Protinus aſſeritur ſolitas amittere uires:
Nanq; lapis ſacer eſt, & quæ mors ſternit abhorret.
Hunc autem perhibent ſimilem fulgore Beryllo.

Dæmonis effigies)Sunt quidã magicis quibuſdã precalis etiam non intellectis, dæmonicas effigies, & umbras mortuorum flectentes, ut ad ſingula interrogata diligenter reſpondeant: Magis uerò *impie & cum periculo, q̃* Chriſtiane *& cum ſecuritate.* Tales Arnoldũ *de noua uilla in ſuã* Pharmaceutriam *inſeruiſſe legimus, et* M. Varronẽ *in* Coxendicẽ. At, *huic qui tã impias nugas ſpernit, ſatis eſt* Diadochos.

*Sed ſi defuncto)*Tam *pura tamæq; ſyncœritatis ex propria natura eſt hæc gemma, ut cadauerum nequeat ferre impuritatem, ſcribit* Albertus: *quibus plerunq; ineſt aut malus fœtor, aut exotica forma, ut uidemus indies.*

Euocat *umbras)*Magi *cadauera faciũt reuiuiſcere, et ex ſepulchris exire umbras, ut de* Erichth: *legitur apud* Lucanũ *in.6.lib.*Vnde Ouid.de Amoribus:
Euocat *antiquos proauos, atauosq; ſepulchris,*
Et *ſolidam longo carmine findit humum.*

Lapis *ſacer)Sacratam eſſe hanc gemmam uitæ, auguror; quæ morti eſt contraria, unde corruptionem mortis abominatur. Scribit tamen* Albertus *poſſe reperiri aliam rationem ex libris* Magorum, Hermetis, *Ptolomæi &* Thebith, *quos libros ad manus non habemus.*

Dionyſias.

DIONYSIAS. Cap. XXV.

De Dionyſia Vincentius lib.9.ca.65.Pli.lib.37.ca.10.Iſido.lib.16.Albert.lib.2.cap.4.

Nigra micat rubeis Dionyſia conſita guttis.
Hāc in aqua tritā uinū fragrare loquūtur,
Et tamen ebrietas ipſius odore fugatur:
In quo naturæ ſolito nihil ordine currit,
Dum lapis è lympha uini producit odorem,
Quamq; citare ſolet,uinum fugat ebrietatem.

Dionyſia) Dionyſius Bacchus eſt,quaſi Διός,hoc eſt Iouis filius. Hinc dicta hæc gemma Dionyſia, q̃ uini fragrorem habeat,ut Iſido.lib.16.

Fragrare) id eſt,odorem ſpirare,quia ſpecie fracta,odor redditur maior.

Odore fugatur) Sobrio adhuc homine,uetat ne inebrietur ſitiens. Nā odor ex hoc lapide,bibēdi deſideriū ſedat. Talis ad extremos fines Indiæ eſt terra, ab oriēte circa fontē Gangis,quæ ex uehemēti fragrore florū,herbarum & ſyluestriū malorum, Aſtomorum gentē abſq; cibo & potu nutrit: ſi tamen fidē quæris,legito A.Gell.lib.9.cap.4.Plin.lib.7.

Ordine naturæ) Secū diſsidet natura,cum lapis ex aqua uinū eliciat: Sed quoſdā eſt reperire,qui præter naturæ diſsidiū ex uino eliciant aquā: potiſsimum cū bibūt, ut oculos lachrymis obortis fluētes,crebro tangere cogantur, aquā à uino ſeparantes,quam immiſcent caupones,in hoſpitum(ut ipſi dicunt) gratiam;

tiam, ne dio ebrietatis ſentiant fœdiſsimam ac turpiſsimā molem, cū uinū tale, ſit præſentiſsimæ ebrietatis efficax. Nā Ariſtote. Vinum, inquit, per ſe craſſius, acceſsione aquæ, factum ſubtilius, citius penetrat anguſta foramina capitis : meri noxam, cuius adhuc multam uim obtinet, eòdem tranſmittens.

At quoniam in ebrietatis mentionem incidimus, non inſatū, opinor, quæ nobis uaria ſuggerit lectio, huic potiſsimum parti ſubſcribere : de his nempe quæ ebrietatem diſcutiant, ut eſt lactuca, quæ nō in proœmio cœnæ ad conciliandam appetentiam, ut Plinius diſputat lib. 19. cap. 8. habenda, ſed in fine: quoniam inſita frigiditate retundat ebrietatem lactuca, ſi uerus eſt Cœlius lib. 14. Proinde Martialis diſtichon notius fit:

Claudere quæ cœnas lactucas ſolebat auorum,
Dic mihi cur noſtras inchoet illa dapes?

Recēſentur à Plin. li. 23. cap. 8. et amariores amygdalæ, de quibus Palladius de Agricultura lib. 2. quoniam amaritudo illa exiccandi habeat uim, nec oppleri uenas permittat, quibus præter modum diſtentis obturbatisq́; contingere ebrietatem credimus peritis. Suggerit & aliud teſtimonium Plutarchi, dulcia ſi infundantur uino, ebrietatem diſcutere. Proinde medicos peritiores iubere qui ſe amplius inuitarint, quieti ſeſe daturos, melle litum panem uorare, quoniam meracam potionem hebetet dulcedo. Tu autem ſalubrius ſi uis habere remedium, ut tutius ab

ebrietate bibas, paraus bibe Harum rerum mentionem Macrobius facit lib. 7. cap. 7.

AETITES. *Cap.* XXVII.

De Aetite Plin. *lib. 37. cap. 11.* Iſido. *lib. 16. cap. 4.* Et *iterum* Plin. *lib. 10. cap. 3.* Solin. *cap. 50.* Diodo. *lib. 5. cap. 148.* Serapio. *cap. 402.* Albert. *lib. 2. cap. 5. ubi male ſcriptum reperies* Ethices.

INter præcipuos lapides numeratur Etites,
Quem petit extremis orbis Iouis ales ab oris,
Cuſtodem nidi, defenſoremq́; futurum,
Quò ualeat pullus dubios auertere caſus.
Continet hic alium, prægnantis more, lapillum:
Creditur ergo potens prægnantibus auxiliari,
Ne uel abortiuum faciant, partú ue laborent,
Appenſus læuo ſolito de more lacerto.
Confert præterea geſtanti ſobrietatem,
Auget diuitias, & amari cogit habentem,
Victoremq́; facit, populiq́; fauoribus ornat:
Incolumes pueros dat uiuere ſiue puellas,
Atq; caducorum fertur prohibere ruinas.
Si quis ſuſpectus tibi ſit de fraude ueneni,
Tuq́; probare uelis ſua num ſit iniqua uoluntas,
Participem menſæ quem formidas adhibeto,
Pulmento poſito cui ſit ſubmiſſus Etites,
Si fraus corde ſubeſt, tentans glutire, nequibit:
Si tuleris lapidem cupide geſtata uorabit.
Puniceum lapis hic memoratur habere colorem,

Oceaniq; latens in littoribus reperitur,
Aut Aquilæ nidis, aut Perſarum regione:
Quem gemini, Pollux Caſtorq;, tuliſſe leguntur.

Aetites à colore Aquilæ candicante cauda, iuxta Plin.lib.37.ca.11. Nam ἀετὸς *aquila ſonat, unde à quibuſdam, teſte* Alber, *& Aquileus dicitur, alii qui dixere Gagatem, ut aſſerit* Plin.lib.10.cap.3. Iouis ales)E *uolucribus ſola aquila fulmen non ſentit, unde armigeram* Iouis, *conſuetudo iudicauit, & ſic* Iouis *alitem: cuius rei teſtimonio eſt* Plin.lib.2.ca.55.*& lib.3.cap.10.& cap.5.*Poſſum *quoq; Luciani poëticum huc applicare, qui ſub forma aquilæ Iouē ab* Ida Ganymedem *rapuiſſe ſcribit: unde, quia ipſe in aquilam pater deorū atq; hominum ſeſe formauit, facile crediderim, hanc uolucrem Ioui in delitijs & ſacram fuiſſe.*

Auertere caſus) Albertus *dubitare uidetur cur hanc gemmam in nido habeant aquilæ:* Hic *autem habes rationem ſpectatam utcunq;, præſertim cum tantæ uirtutis ſit habitus* Aetites. Non *tamen latet nos, alios alia adducere: ut quendam apud* Albertū, *quòd habeant hunc ad mitigandum calorem ouorū, aut corporis aquilæ, ne oua nimis calefiant:* Alium *quòd conferat ad formationem, & ad futurum habitum pullorum.* Sed *noſtri inſtituti non eſt, cuiuſq; rei ſingulorum autorum, oſtendere cauſſas.*

Abortiuum) Abortus *cauſſas plurimas in.7.lib. ca.7.* Plin. *enumerat, mulieribus obſeruandas, quarum una*

rum una eſt, inquit, à lucernarum odor extinctu.

More prægnantis) Eſt lapis iſte prægnans: intus, cum quatias, alio uelut in utero ſonante, Pli. autore.

Leuo lacerto) Et cruribus alligatus prægnantis, maturat partum, ſcribit Iſidorus.

Aetitis quatuor genera Pli. li. 37. ca. 21. inueniri ait; Marē & fœminam. Vnū nanq; Aetiten in Africa naſcentē, puſillū & mollem, intra ſe ac ueluti in aluo habentē argillam ſuauem, candidā, ipſum friabilem, quem fœminei ſexus putant: Marem uerò, qui in Arabia naſcitur, durum, gallæ ſimilem: aut ſubrutilum, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Africa naſcentibus ſimilis: amplior tamen ac dilatatus, cæteris enim globoſa facies: habet in aluo harenam iocundā & lapillos, ipſe tamen mollis ut etiā digitis friatur. Quarti generis Raphiuſius appellatur, naſcens iuxta Leucadem in Rhaphiuſa, qui locus eſt dextra nauigantibus ex hac ad Leucadem. His eleuauit fidem Pli. teſtimonio li. 36. ca. 21.

ENHYDROS. Cap. XXVIII

De Enhyd. Pli. li. 37. ca. 11. Solin. ca. 50. Albert. li. 2. Tract. 2. ca. 5. Etyndros habet. Iſido. uerò Enydros.

PErpetuis fluctus lachrymis diſtillat Enhydros,
Qui uelut è pleni fontis ſcaturigine manant.
Cuius naturæ graue ſit deprehendere cauſſam:
Nam ſi decurrit lapidis ſubſtantia, quare

Non minor effiátur, uel non omnino liqueſát?
Sin res exterior deſcendat ad interiora,
Vt ſemper refluat, aër ſe non impedit ipſum?
Scilicet ingrediens contrarius egredienti?

Enhydros lapis eſt ab aqua uocatus, quaſi aqueus: ſemper eſt rotunditatis abſolutæ, in candore leuis, ſed ad motum fluctuat intus in eo, ueluti in ouis, liquor, ſic Plinius habet lib. 37, cap. 11. magnitudinis eſt auellanæ nucis.

Graue ſit deprehen.) Quòd ingrediens non repellat egredientem, qui fiat, durum eſt fingere, niſi ex hoc quod Albertus effinxit: Ex ſubſtantia profecto, inquit, huius lapidis non ueniunt guttæ, ſed ex nimia frigiditate qua tenetur, quæ aërem propinquum, & ſe tangentem in aquam mutat. Hanc quidem rationem teſte Siluatico, Albertus ex Euace ſibi adſcripſit.

Quòd tamen multũ emolumenti aut gratiæ hæc gemma conferat, nondum reperi. At guttæ, inquit, Albertus febriatantibus ſunt remedio.

GAGATES. Cap. XXIX.

De Gagate Plinius lib. 36. cap. 19. Solinus cap. 34. Galenus li. 9. cap. 8. Auicenna. lib. 2. Albert. lib. 2. ca. 7. Vincen. lib. 9. cap. 23.

NAſcitur in Lycia lapis et ꝓpè gẽma Gagates,
Sed genus eximiũ fœcunda Britannia mittit.
Lucidus et niger eſt, leuis et leuiſſimus idẽ,

Vicinas

Vicinas paleas trahit attritu calefactus,
Ardet aqua lotus, reſtinguitur unctus oliuo,
Prodeſt geſtatus tumidis intercute lympha,
Et dilutus aqua dentes firmat labefactos,
Per ſuffumigium mulieri menſtrua reddit,
Accenſus prodit fumi nitore caducos:
Effugat immites ſimili ratione Chelydros,
Euerſos uentres iuuat & præcordia tenſa:
Inde dæmonibus contrarius eſſe putatur.
Vincit præſtigias, & carmina dira reſoluit,
Et ſolet (ut perhibent) deprehendere uirginitatem.
Prægnans potet aquam triduo qua merſus habetur,
Quo uexabatur partum cito libera fundit.

Gagates lapis) nomẽ loci et amnis habet Gagis Lyciæ, quæ eſt minoris Aſiæ regio, inter Pamphiliã et Cariã, cuius deſcriptionem Pli. habet li. 5. cap. 27.

Lapis et ꝓpè gẽma) Et ſic Dioſcorides: Eſt lapis inquit ut gẽma, unde anuli fiũt, Schuuartzer augſtein. *Sed quia lapidis mẽtio facta eſt, unde lapis dicatur ex Iſido. 16. lib. operæpreciũm fore adiungere duxi: Qui, lapis, dicit, ꝗ pedem lædat etymum habet. Sed aliud ſunt Cautes, inquit, aſpera nẽpe ſaxa in mari, dictæ à cauendo quaſi caute. Et item, aliud Murices, nam petræ ſunt in littore ſimiles muricis, nimis acutiſsimæ, & nauibus pernitioſæ: Icon uero ſaxum, quod humanæ uocis ſonum captat, & uerba loquẽtium imitatur: εἰκών enim græce, latine imago dicitur: Licet hoc quidem & locorum natura eueniat*

et quandoq; conuallium. Sed calculus, lapillus eſt terræ admixtus, rotundus atq; duriſsimus, & omni puritate læuiſsimus. Dictus nanq;, q sine moleſtia breuitatis ſuæ calcetur. Cui contrarius eſt ſcrupulus, lapillus minutus et aſper: qui ſi inaderit in calceamentũ, nocet & moleſtus eſt: unde et animi moleſtiam ſcrupulum dicimus, hactenus Iſidor.

Britannia) *id eſt* Anglia, *eius gẽmæ fœcũda, inſula oceani inter ſeptentrionem et occidentem, cuius ſitũ deſcribit* Pli. li. 4. *cap.* 16 *et* Strabo Geogr. li. 1.

Leuis & læuiſsimus) Leue *quãdo priorem ſyllabam corripit, ſignificat id quod ſine pondere eſt, unde leuem ſtipulam dicimus:* Et *quandoq; transfertur ad animum, unde leues dicimus, homines inconſtantes, uileis, & nullo honore dignos: quemadmodũ è contrario, graues uocamus, conſtantes, ſeueros, prudentes, teſtis eſt* Perottus: Hinc Poëta Gagatem *leuem dicit, qui ut* Plin. *ait. non multum diſtat à ligno, & ſic natat in æquore quandoq;* : *Cum uerò læue primam producit, ſignificat id qđ tactu aſperum non eſt, ſed politum:* Vt *læue marmor.* Sic *igitur* Gagates *læuiſsimus dicitur, quia planus eſt et læuigatus.* At *quemadmodum per nomina leuis & læuiſsimus diuerſa intelliguntur ſignificata, ſic etiam diuerſitati* Gagatis *attribuenda ſunt.* Nam *duplex, teſte* Iſidoro, *color illi lapidi eſt:* Glaucus *quem lucidum dicit & læuiſsimum, quia planus:* Niger *quem leuem, nam punicatus eſt, unde parum ponderis habere fer=*

bere fertur.

Dicit tamen Albertus, quòd & unus croci coloris reperiatur, qui perlucidus ſit ut Topaſion.

Tumidis intercute) qui hydropim patiuntur, hoc eſt morbum intercutaneum, de quo Cor. Celſus *li.3. ca.21. ſi geſtauerint hunc lapidē, liberantur morbo.*

Per *ſuffumigiū) Id eſt ſuffumigatiōnē uel ſuffimē tum.* Non *multum refert, etiāſi legas ſuffimentum.*

Menſtrua reddit) Reſ*tinguit ſuffocationem matricis, quam etiam ſtrangulationem uocant latini: hoc eſt, morbum curat cui ſolæ mulieres, ut in* Plin. *legimus lib.7. cap.15, obnoxiæ ſunt: qui naſcitur quando mulier, menſtrui non habet exitum naturalem, & frequenter cadit & nihil ſentit.* De *menſtruis* Ariſto. *li.7. cap.2.* At *lapidem bene tritum po nas ſuper carbones ardentes, ut fumigationes mulier bene tecta ad ſe admittat, ſic purgabitur inquit* Dioſcorides *ſine damno & dolore.*

Accenſus prodit) Deprehendit *ſonticum morbū ſuffitus* Gagatis, *ita* Plin. *li.36. ca.19.* Dioſcorides *au tem, in aceto ſumptus,* Epilepticos *(inquit) erigit.*

Chelydrus ſerpens eſt, fumum emittens qua ſer pit, ut Perotto Placet: *ſed intelligi ſerpentes, genere non determinato, uult* Poëta.

Simili ratione) quæ eſt per fumum: Et *ſic cornibus ceruinis accenſis utriſlibet, odore ſerpentes fu gantur, et comitiales morbi deprehēdūtur: huius rei teſtis eſt* Pli. *li.8. ca.32.* Vnde, *ornitrophijs admo net* M.

net M. Varro . lib.3. de re ruſt. cornu æruinum ſed uſtum adhiberi.

Euerſos uentres) *Stomachi nomine Plinius lib. 11. cap. 37. poſtremam gulæ partem accipit. Huic, dicit, mox adnectitur uenter, qui aliquando ſubuertitur, ita, ut immiſſum cibum amplius capere non poſſit. Paßionem hanc, uentris aut ſtomachi ſubuerſionem Albertus uocat. Ni uelimus intelligere uentres, quos Cœlius lib.3. cordi ex medicorũ pœnu attribuit, qui tamen non ſubuertuntur.*

Præcordia tenſa) *Diaphragma dicitur membrana illa quæ cor ab inteſtinis diuidit inſtar retis, à Latinis præcordium, quaſi ante cor poſitum, ſic Corn. Celſus lib. 4. Auicenna autem Gagates ait, qui eſt genus electri uel ſuccini, proprietatem habet confortandi cor & lætificandi: Vnde per præcordia, q. cor ipſum intelligat, auguror.*

Dæmonibus eſſe cõtrarius) *Plotinus philoſophus ſcribit animas hominũ dæmones eſſe, et ex hominibus fieri lares ſi bene meriti ſint: Lemures ſiue laruas, ſi male: Manes autem dici, ſi incertum ſit, bene an male meriti fuerint. Laruas quippe eſſe noxios dæmones, ex hominibus factos; Hos Græci cacodæmonas uocant: Lares autem Eudæmonas, hoc eſt, beatos, hæc ex Auguſt. de ciuitat. Dei lib. 9. At Cacodæmonas & Eudæmonas interpretari licet, inquit A. Faber ferrarienſis, Genium malum & bonum, ad priſcorum opinionẽ, qui ſingulis binos genios attribuerunt,*

runt, quorũ alter perniciẽ moliretur, alter iuuare ſtu deat: cuius ſententiæ fuit Empedocles, autore Plutarcho in libello de animi trãquillitate. Quò pertinet illud Bruti, qđ in eius uita memorat idẽ Plutarchus. Nã Bruto cũ dies ille fatalis immineret, & in Aſia, no cte fermè intẽpeſta ex more uigilaret in tabernacu lo, lucerna iã emoriẽte, uidere uiſus eſt perſonã quã dam tragicã, & humana ſpecie maiorẽ: Atq; ille protinus, ut erat animo interrito, percunctatus eſt, quiſnã eſſet, aut hominũ aut deorũ: Cui illa cũ mur mure: Tuus ſum Brute genius malus: Philippis me ui debis: Eadem itaq; imago rurſus apparuit confligẽti Philippis, quæ quidem illi pugna poſtrema fuit.

At hoc loco per dæmones aliud intellige, uidelicet phantaſmata melancholica, quibus eſt remediũ Gagates, quæq; dæmones uocantur ab Euace, quod eſt Pandectarum 430. cap.

Vincit præſtigias) Magicas præſtigias uincit, per quas, ut Seneca ſcribit, meſſes in agros præſtigiatores inferre poſſunt. Vnde in duodecim tabulis cautũ erat, dicit Merula, ne quis alienam ſegetem pelliceret: Ad hoc Verg. Atque ſatas, aliò uidi traducere meſſes. Cõſimilia ſunt apud Ouid. de remed. amoris.

Dira carmi. id eſt, incãtationes. Ouid. in Amorib.

Euocat antiquos proauos, atauoſq; ſepulchris,
Et ſolidam longo carmine findit humum.

Ad hoc Verg.

Carmina uel cœlo poſſunt deducere lunam.

Tibullus,

Tibullus,

Cantus & è cœlo deducere lumina tentat.

Deprendere uirgi.)Si huius lapidis,mulieri detur limatura, quæ ſentit carnis maculam,mingit:ſi autem incorrupta eſt, tenet urinam, dicente Albert. lib.2.cap.7.

Etiam ſi conteratur in puluerem,cui accedat cæræ commixtio,ut faciat emplaſtrum, illud depellit ſtrumas in collo:nam libet credere Dioſc.li.1.

GAGATROMEVS. *Cap.* XXX.

De hoc lapide Albert.li.2.Tract.2.cap.7.Sed Gagatronica habet Siluat.Pandect.cap.424.

Aſt diuerſicolor,quem dicunt Gagatromeum,
Pelli capreoli ſimilis lapis eſſe refertur:
Quē qui portarit dux pugnaturus in hoſtē,
Hoſtem depulſum terraq; mariq; fugabit.
Illius Alchites ope,multa pericula uicit:
Succubuit,quoties lapidem non ſuſtulit illum.

Dicit Auicenna,quòd uictores reddat ſe geſtantes, & hoc expertum ſit in Alchite principe quodam: qui cum ſecum habuerit hunc lapidem,uicerit domi foriſq;:quando uerò caruerit, hoſtibus ſuccubuiſſe compertum ſit.

Pelli capreoli)Capræ ſylueſtres ſunt,unde capreoli dicti. Verg. Capreoli ſparſis etiam nunc pellibus albo.

Pugnaturus in hoſtem, Hoſtem depulſum &c.)

Figurant

Figuram orationis nota, Anadiploſim, id eſt, reduplicationem, quæ ſummus carminis eſt ornatus, ſi non crebro intercurrat. De hac Cicero ad Heren. 4. lib.

GALACTITES. Cap. XXXI.

De Galact. Plinius lib. 37. cap. 10. Solinus cap. 12. Auicenna lib. 2. ca. 47. cui lapis hic lacteus dicitur, Marbodeo cineri ſimilis. Siluaticus autem, ex uno lapide Galactite, qui lacteus à quibuſdam, à quibuſdam cinerius dicitur, duos fecit, fortaßis non admodum de induſtria. Albert. lib. 2. cap. 7. Galariádem uel Galaractiden nominat. Ariſto. in lapidario ſuo, etiam de hoc quædam.

HVnc lapidem cineri ſimilem, Galactita, dicũt
Cum mulſa tritum, lac multiplicare bibenti,
Si tamẽ ante cibos fuerit poſt balnea ſũptus:
Aut ouis ex grauidæ lana traducere filum
Pertuſo lapidi decet, & circundare collo:
Sic ſe portantis fœcundat ubera lacte.
Dat facilem partum ſimili ratione ligatus
Ad femur illius quæ parturiendo laborat.
At ſi mundato circumſpargatur ouili,
Cum ſale mixtus aquæ, ſolis redeuntis in ortum,
Lacte replentur oues, ſcabiesq́; fugatur ab illis.
Præterea tantis ueteres hunc laudibus ornant,
Vt bona cuncta putent ſolum præſtare gerenti,
Quæ ſimul à reliquis cuncta uirtute darentur.

Sed turbat

Sed turbat mentem ſi clauſus in ore liqueſcat.
Hunc mittit Nilus, producit & hunc Achelous,
Lactis dat ſuccum tritus, lactisq; ſaporem.

Galactita) *Eſt hic lapis colore & etiam ſapore lactis inſtar, dicit Plinius. Vnde lacteus nomen habet teſte Iſidoro. Sed dioſcor. inquit, Lætheus dicitur, quia præcedentia mala ducit in obliuionem: unde mulierem abſq; labore parturire facit, doloris uidelicet oblitam præcedentis partus.*

Tritũ mulſa) *Mulſa hydromel eſt, inquit Grapaldus, quod Pli. dicete li. 31. cap. 6. appetentibus ægris uinum, datur, uelluti innocentiore potu. Hydromelis rationem quære apud Plin. lib. 14. cap. 17.*

Solis redeuntis in ortum) *Veſperi Sol maturat in ortum, hoc eſt, in locum unde exierat mane.*

Scabiesq; fugatur) *Auſtrinos uentos Landinus docet ſcabiem inferre ouibus: At Petrus Valla Placentinus illis obeſſe tineas affirmat, indeq; dici tineanas oues à Plauto in Bacchidibus.*

Præterea) *Tali elogio hunc lapidem commendat Dioſcorides, ſcribens, ſi in faſcia portetur, pellit dolorem dentium. Et ſi quis ſecum portauerit, qui principem uel alium offenſum habeat, in obliuionẽ adducat principis uel alterius aduerſantis iram, & dominum ſuum ex toto reddat omnibus amabilem. Item Ariſtoteles, lapis hic, dicit, dum ponitur contra incendium, ignis extinguitur. Collo quoq; alligatus, ſaliuã aufert. autor eſt Plin. lib. 37.*

Nilus ab

Nilus ab ultimis Aethiopiæ finibus fluit ad Septentrionem, dicit Strabo 15. lib. Præclara quoq; eſt Auicennæ de hoc ſententia, qui Nilũ, inquit, ita laudo, ut bonitatis excellentia, paucis admodùm comparari poſsit fluminibus. Nam mulierum partus inſigniter adiuuat: unde & huius lapidis uim, quam in nixu mulierum refert, uenire auguror.

Achelous) Sunt fluuij Ionium irrumpentes ſinum, & in Auſtrum uergentes, Inachus, Achelous & Euenus, Strabo lib. 7.

HIERACITES. Cap. XXXII.

De Hieracit. Plin. lib. 37. cap. 10. Albert. lib. 2. ca. 7. ſed corrupte ibi legitur Gerachides. Ariſtot. in lapidario ſuo. Barpth. Angli. lib. 16.

ET Hieracitem uetus experientia laudat:
Iſte colore niger, ſuperat uirtute colorem:
Quem prius abluto ſi quis geſtauerit ore,
Dicere mox poterit, quid de ſe cogitet alter.
Huic quoq; ſemper ineſt impetratoria uirtus,
Quo nequeat mulier quicquam prohibere petenti.
Cuius ſic uirtus perhibetur poſſe probari:
Muſcis expoſitum corpus nudato gerentis,
Lactis commixto mellisq; liquore perunctum,
Intactum cupido miraberis agmine linqui:
Si lapidem tuleris, facto grege ſpicula figent,
Imbutamq; autem figunt per uulnera mille.

Hieracites à colore accipitris nomen habet, ſed

maioris uirtutis eſt,quàm coloris,inquit Poëta : Niger etenim,qui color infamis eſt,ex opinione Pythagoricæ,qui aiebat, quod eſſet colore candido,id ad boni naturam pertinere:quod atro,mali. Habentur apud Plinium colores tres præcipui tantum,lib.21. cap.8.

HIENIA. *Cap.* XXXIII.

De Hienia *Plinius lib.37.cap.10. Albertus lib.2. cap.8. ſed ibi legitur* Iena. *Solinus cap.39.in* Pandect.*cap.434.*

Tollitur ex oculis lapis extollendus Hienæ,
Dictus Hienia*:quẽ ueteres(ſi credere dignũ)*
Fatidicum numen memorant inferre gerẽti;
Quò queat imbutus prædicere quæq; futura,
Sub lingua lotus ſi contineatur in ore.

Ex *oculis)*Ex *oculis tollitur* Hienæ,*uel ut aliqui dicunt,ex fronte,ut Ariſto.*

Hiena)*Hienis utranq; eſſe naturam,et alternis annis eſſe marem,alternis fœminã fieri,parere ſine matre uulgus credit. Ariſto.in.6.lib.cap.32. negat. Multa mira traduntur de hac,ſed maxime quòd ſermonem humanum inter paſtorum ſtabula aßimilare,nomenq; alicuius addiſcere fertur : quem euocatũ foras,laceret.* Huius *natura deſcripta apud* Plinium,*cuius prædicta uerba ſunt, lib.8.cap.30.*

Helio=

HELIOTROPIA. *Cap.* XXXIIII.

Pli.li.37.ca.10.Solin ca.39.Alber.lib.2.Tract.2.ca.5.ubi Eliotropia *ſcripſit.Ariſtot.in lapid.* I*ſid*.16.

EX *re nomen habens eſt* Heliotropia *gemma,*
Quæ ſolis radijs in aqua, ſubiecto Batillo,
Sanguineum reddit, mutato lumine, ſolem,
Eclipſimq́; nouam terris effundere cogit.
Deniq; poſt modicum, uas ebullire uidebis,
Aſpergiq́; foras ſubitæ ſcaturiginis imbrem,
Vt fit cum nimbos diſtillat turbidus aër.
Imbres de cœlo uocat, aſtringitq́; ſerenum.
Sed quoq; geſtanti dat plurima uaticinari,
Atq; futurarum quaſdam prænoſcere rerum.
Noſq́; bonæ famæ, quibus eſt data, laudibus ornat.
Seruat & incolumes, producens tempora uitæ.
Sanguinis aſtringit fluxum, pellitq́; uenena,
Nec falli poterit, lapidem qui geſſerit illum.
Tot bona diuino data ſunt huic munere gemmæ,
Cui tamen amplior his conceſſa potentia fertur.
Nam ſi iungatur eiuſdem nominis herbæ,
Carmine legitimo uerboq́; ſacrata potenti,
Subtrahit humanis oculis quemcunq; gerentem.
Hāc nūc Aethiopes, *nūc* Cyprus *et* Affrica *mittit,*
Sanguinis aſperſum guttis, ſimilemq́; Smaragdo.

Quæ ſolis radijs) Hæc *gemma in obbam aquatilem uel in* Batillum, *hoc eſt, in uaſis aliquod genus (nam* Plinius *uas habet, non* Batillus) *poſita, oppletum lucida aqua, radios ſolis mutat, & ex aëris*

 repercuſſione

reperculſione obumbrare uidetur radiorum ſolariũ claritatem, & quendam inducere in aëre ſanguineũ colorem, ac ſi ſol ex interpoſitione corporis lunaris ad ſolem, eclipticas pati tenebras uideatur. Et ideo, *quia ita uidetur Solis poſſe mutare claritatem,* Heliotropia, *id eſt, ſolis auerſio nuncupatur.* Hæc Dioſcorides.

Deniq; poſt modicum) Hic cum Ariſtotele loquitur *poëta, qui,* Heliotropia, *dicit, ſi ponatur ſuper aquam, euaporabit eam.* Nam *in nebulam reſolui ſcribit* Vincentius, *quæ poſt paululum, imbrem inducat: unde ſubiungit* Marbodeus, Imbres de cœlo *uocat &c.*

Atq; futurarum) Propter *quod, templorum pontifices iſto lapide utebantur, & maxime in feſtis* Idolorum, *ſic* Albert. 5. *cap.*

Diuino munere) Habetur *in libro de natura rerum, quòd omnibus gemmis à* Deo *inſita ſit natiua uirtus.*

Eiuſdem nominis herbæ) Magorum *impudentiæ, uel manifeſtiſſimum, hoc quoq; eſt exemplum, quòd admixta herba eiuſdem nominis(aliter ſolſequium, uueguuart)* Heliotropio, *quibuſdã quoq; additis præcationibus, gerentem conſpici negent, uide* Plin. *lib.* 37. *cuius hæc fermè uerba ſunt.*

Aethiop. Cyprus *&* Aff.) Sed *quoniam horum populorum, inſularum & regionum nomina, & ſitus, ferè omnibus ſunt obuia, libuit præterire hic.* At

quis

quis color Smaragdo, uide literam S.

HEPHESTITES. *Cap.* XXXV.

De Hepheſt. Plin. lib. 37. cap. 10. Albert. lib. 2. cap. 5. ſed Epiſtrites ibi legitur. Dioſcorides quoq;.

NAſcitur in bimari precioſior ære Corintho,
Dictus Hepheſtites, rutilãs lapis et rubicũdus:
Qui ſi feruenti fuerit coniectus aheno,
Ignibus exultans prius, illico ſiſtitur unda,
Frigida poſt modicum, lapidis uirtute futura.
Fructibus à terræ, uolucres arcere locuſtas,
Et nebulas ſteriles, & grandinis improba fertur
Verbera, nec turbo quos protegit iſte, nocebit.
Ad ſolem poſitus, radios emittit ut ignem,
Mirantes oculos præſtringens luce coruſca.
Accenſas idem compeſcit ſeditiones,
Et tutum ſeruat, dubia ſub ſorte gerentem.
Pectore ſed memori fixum teneamus oportet,
Qua cor parte iacet, lapides hos eſſe gerendos.

In bimari Corintho) In bimari Corintho ait, quoniam Iſthmos, Peloponeſi promontorium, ubi ſita eſt, ab altero latere Ionium, ab altero Aegeum mare habet, de quo etiam Solinus cap. 7. De Corintho ſcribit multa Strabo lib. 8. Hic imitatur poëta Horatianum carmen, Ode. 7. primi libri,

Bimariſúe Corinthi, Mœnia
Laudabunt alij.

Precioſior ære) Ex antiqua gloria Corinthium

laudatur æs, cuius ſunt tria genera teſte Plinio *lib. 4. cap. 2.* *Cădidũ, quod ad nitorẽ quàmproxime argenti accedit* . Alterum, *in quo auri fuluus color conſpicatur* . Tertium, *in quo æqualis temperies omnium ſit*.

Dictus Hepheſtit.) *Hoc eſt lapis igneus, uel rutilans: nam ignem emittit, ut* Poëta *fatetur*.

Siſtitur unda) Cauſſa *huius rei alia eſſe nequit, niſi quòd frigidiſsimus eſt* . Quapropter *in aquam bullientem proiectus, eius motum ſiſtit: nam frigiditas ſuæ complexionis agere incipit, ſi teſtimonium accipimus* Alberti.

Locuſtæ) *Locuſtæ, à locis urendis uocitatæ, inquit* Perottus, *ob iacturam, quam meßibus afferunt, tactu multa urentes* . De *his ſcribit* Ariſtot. *de natu. Ani. lib. 5. cap. 17. & cap. 28.*

Sub dubia ſorte) Si *alea fortunæ, iacta fuerit, præſens & efficax hic lapis eſt*. Nam *fortunã, quæ ſæpius appellatur ſors, & anceps quidem, ut* Verg. *in* Choriambico *ſuo oſtendit, multum oppugnat: & ex dubia ſorte in indubitatũ, et felicem traducit euẽtum, ſi circa brachium ſiniſtrum portaueris, ait* Dioſcorides.

HAEMATITES. Cap. XXXVI.

De Hæmatite Pli. *li. 37. ca. 10. et lib. 36. cap. 20.* Soli. *cap. 42.* Galen. *li. 9. ſimpliciũ in cap.* Sedeneg. Serapio *aggregat. cap. 421.* Albert. *lib. 2. cap. 5.*

Sumpſit

SVmpſit Hæmatites græcum de ſanguine nomẽ,
Naturæ lapis humanæ ſeruire creatus,
Stiptica cui uirtus permulta probatur ineſſe:
Nam palpebrarum ſupèr illitus, aſperitatem,
Et uiſus hebetes pulſa caligine ſanat,
Eius ramentis ſi glarea mixta ſit oui.
Succo dilutus, quem punica mala remittunt,
In medicinali ueluti collyria cote,
Vel reſolutus aqua, iuuat hos qui ſanguinis, ore
Guttas emittunt: & qui linit hulcera, ſanat.
Potatus ſtringit patitur quem fœmina fluxum.
Carnes creſcentes in uulnere, pulueris huius
Vis premit, & uentrem retinet ſine mora fluentẽ.
Vino dilutus ueteri bibitusq; frequenter,
Serpentis morſus, uel quod fit ab aſpide uulnus
Egregie curat, reſolutus aquis & inunctus.
Mixtus melle, poteſt oculos ſanare dolentes.
Veſicæ lapidem bibitus diſſoluere fertur.
Hic ferrugineo ruféue colore notatur.
Affrica mittit eum, ſed & Aethiopes Arabesq;.

Hæmatites) Hæmatites inquit Platearius, quia Hæma ſanguis, thites ſiſtens dicitur: habet enim ſtringendi fluxum ſanguinis, uirtutem, Ein blut ſtein. Aliter ſanguis draconis, Auicenna.

Stiptica uirtus) Eſt conſtrictiua: nam ut hoc loco poëta ſcribit, et Alberto teſtante, ualet contra fluxũ ueſicæ, uentris, menſtruorum, & hebetes oculos ex humida cauſſa confortat & ſanat.

Punica mala)Punici mali, nouem genera ſunt: ex his, dulcia quæ apyrana alio nomine dicuntur, ſtomacho inutilia habentur: inflationes enim pariunt, dentes, gingiuasq; lædunt: Quæ uerò ſapore maxime uinoſo ſunt, paruum nucleum habentia, utiliora intelliguntur: nam aluum ſiſtunt dicit, Plin. cuius uerba hæc ſunt lib.23.cap.6.Et horum ſuccum Poëta intelligit: circa Carthaginem cognomen acceperunt: aliqui Granatum appellant, eodem dicente lib.13.cap.19.

Collyria)Medicamenta oculorum, collyria appellant: Cornelius autem Celſus, tam oculorum quàm fiſtularum, collyria uocat, ut apparet in 5.libro ſuæ medicinæ.

Aſpidis uulnus) Aſpis, ut apud Iſidorum inuenies lib.12.cap.4.anguis eſt morſu uenenato perniciosiſſimus. Eius diuerſæ ſunt ſpecies, dicit, ut eſt Hypnalis, qui ſomno necat: quem Cleopatra ſibi appoſuit, ut morti ſic quaſi ſomno ſatisfaceret, ut eſt Seps, & Hæmorrhois &c. Cum ſentit incantatorē Aſpis, qui eam carminibus euocet de cauerna, unam aurem in terram premit, alteram cauda obturat, & ſic magicas uoces obaudiens, non exit, de his & Plinius lib.8.cap.23.

Veſicæ lapid.)Qui eſt durior & maior, ualde declinans ad albedinem: cum lapis renum ſit læuior & minor, declinans in albedinem, ſic Auicenna.

Affrica mittit)Hæmatitis genera quinq;, præter

ter Magnetem, tradit Sotacus apud Plinium. Ex his *principatum Aethiopico dat, oculorum medicamentis utiliſſimo: Alterum uocari dicit Androdamanta, colore nigro, pondere & duritia inſignem: & inde nomen traxiſſe, præcipueq́; in Africa repertum. Ad ſe aut argentum, aut æs, ac ferrum trahere, ſanguineum colorẽ reddere, & ad iecinoris uitia, præcipui remedij. Tertium genus Arabici facit, duritia ſimili, uix reddentis ſuccum ad cotem aquariam, aliquando croco ſimilem. Quarti generis* Elatiten *uocari dicit, quàm diu crudus ſit, inutilẽ: coctum uerò utilem ambuſtis. Quinti generis Schiſtos, hæmorrhoidas reprimit.* In *totum autem* Hæmatitas *omnes, tritos in oleo trium drachmarum pondere, à ieiunis ſumendos ad uitia ſanguinis.* Hæc *ex lib. 36. cap. 20.*

HEXECONTALITHOS. Cap. XXXVII.

De Hexecon. *Solinus cap.* 43. *Plinius lib.* 37. *ca.* 10. *Albertus lib.* 2. *cap.* 5. Apud Anglicum, Excoliceros *ſcriptum, ſed perperàm.*

HExecontalithos, *lapis ex re nomen adeptus:*
Qui ſexaginta modico gerit orbe colores,
Corporis exigui, numero diſpendia ſupplens,
Dum tot gemmarum fert gemmula ſola decorem.
In Libya lapis hic reperitur apud Troglodytas.

Hexeconta, id eſt, ſexaginta, unde ſibi hoc nomen adoptauit, ſcribit Plinius. 37.

Troglodytarũ regio quæ ſit, quæras.11.ca.Carabun.Nocet, inquit Albert. uehemẽter neruis: propter quod etiam oculos hominis dicitur efficere tremulos.

HYACINTHVS. *Cap.* XXXVIII.

De Hyacinth.Pli.lib.37.cap.9.Iſidorus.16.Serapio aggregation.cap.398.Ariſtot.in lapidar.Solin.cap.42.Albertus lib.2,cap.8.

IAcinthi ſpecies docti tres eſſe loquuntur:
Nam ſunt Granati, ſunt Citrini, Venetiq́;:
Confortatiuæ cuncti uirtutis habentur,
Triſtitiamq́; fugant, & uanas ſuſpiciones.
Granatos præfert gemmarum quiſq; peritus:
His rufus color eſt & rarius inueniuntur.
Cæruleus Veneto, qui protinus aëra ſentit,
Nubilus obſcuro, rutilans clarusq; ſereno.
Optimus huic tenor eſt quem non depreßior æquo
Obſcurat ſuccus, aut rarus perſpicuum dat.
Sed flos purpureus mixtum componit utrunq;.
Hic & in os miſſus, plus frigidus eſſe putatur.
Duriâe ſolida cædi ſculpiq́; recuſat,
Fragmentis tantum ſuperabilis eſt Adamantis.
Pallida Citrinos facies probat inferiores.
Sed quodcunq; genus collo ſuſpendere poßis,
Vel digiti portes, terras ſecurus obibis:
Nec tibi peſtiferæ regionis cauſſa nocebit,
Sed magis hoſpitibus cenſebere dignus honore,
Iuſtaq́; ſi qua petes, nullam patiere repulſam.

Aethiopes nobis tranſmittunt hanc quoq; gemmam.

Species tres) Tria genera ſunt Hyacinthi. Eſt genus rubei coloris, quod melius eſt alijs coloribus: & quando ſuperadditur carbonibus uel prunis, magis rubeſcit. Eſt aliud genus crocei coloris, quod obſcuratur in igne, & dicũtur iſti Citrini. Tertium autem cærulei coloris eſt, quod Aethiopia mittit, & ignem non fert, qui dicuntur Veneti. Hæc ex Dioſcoride.

Hyacinthus appellationem accepit à ſimilitudine floris eiuſdem nominis. Ritterſporn. Nam & hic flos, qui aliquando adoleſcens fuit, in delicijs habitus Apolloni, ut ait Lucianus, colorem purpureum aut uiolaceum habet. At magis dilutus eſt lapis. Iſidorus.

Confortatiuæ) Auicenna ſcribit de uiribus cordis, quòd hic lapis maxime imbecillitatem cordis pellat.

Optimus huic tenor) Optima huic eſt diſpoſitio, quæ nec nimium obſcura eſt, neq; clara nimium. Ex lib. de natur. rerum.

Repulſam) Id eſt, reiectionem, quæ apud Romanos non ſolum ijs qui repulſam habebant, uerum amicis quoq; & familiaribus erat probri, ſi Anthonio Ferrariẽſi, qui in præfationẽ Plinij nõ minus recte quàm eleganter commentatus eſt, credimus. Illã Horat. in 1. lib. Epiſt. Epiſt. 1. Repulſam turpẽ uocat.

Varias ſuſpiciones) Melancholicã qualitatem illas ſuſpiciones interpretatur Iſidorus.

Iaſpis.

IASPIS. Cap. XXXIX.

De Iaſpide Albert.lib.2.cap.8. Plin.lib.37.cap.8. & ca.9. Dioſco.lib.5.cap.147. Gale.lib.9. ſimplic. cap.11. Ariſto.in lapid.

IAſpidis eſſe decem ſpecies ſeptemq́;, feruntur.
Hic & multorum cognoſcitur eſſe colorum,
Et multis naſci perhibetur partibus orbis.
Optimus in uiridi translucentiq́; colore,
Et qui plus ſoleat uirtutis habere, probatur.
Caſte geſtatus febrem fugat, arcet hydropem,
Appoſitusq́; iuuat mulierem parturientem,
Et tutamentum portanti creditur eſſe..
Nam conſecratus, gratum facit atq; potentem,
Et (ſicut perhibent) phantaſmata noxia pellit:
Cuius in argento uis fortior eſſe putatur.

Iaſpis græce, latine uiridis ſonat. Nam tametſi multorum eſt colorum: uiridis tamen & ſmaragdo ſimilis, optimus eſt, ſcribit Iſidorus.

Decem & ſeptem) Iaſpidis omnes ſpecies huc ponere longum eſt, ſed bonitatem illius lapidis, hic breuibus diſtinctam habes. Olim optima fuit, quæ purpuræ quicquã habebat. Secunda, quæ roſæ. Tertia, quæ ſmaragdo ſimilis. Apud Plinium hæc & alia multa: cui igitur cordi eſt de his maiora ſcire, ſatis habeat autorem monſtratum li.37.ca.8.&.9. Adſcribam tamen et hæc Philoſophi ex Vincentio, qui dicit peregrinas quaſdam inueniri ſpecies, ex

Thetel enumeratas. Nã inuenitur, ait, in Iaſpide hõ, ſcutum habens in collo, & aſpidem in manu: ſub pedibus ſerpentem, qui habeat contra omnes inimicos uirtutem. Item alius, in quo ſit homo, habens faſciculum herbæ in collo, cuius uirtus ſit, omnes diſcernendi morbos, & ſanguinem reſtringendi, quem Galenum in digito tuliſſe ferunt. Hinc cruce ſignatum, uiridem, & ne quis aquis ſubmergatur, efficacem, Hactenus Vincentius in ſpecul. natur. lib. 9. cap. 77.

Et naſci multis partibus) Nam in India, ſmaragdo ſimilis inuenitur: in Cypro, glaucus & pinguis: in Perſia, æris inſtar: in Phrygia, purpurea: in Capadocia, ex perpurea cærulea, atque non refulgens. Thracia, Indico ſimilem mittit: Chalcidia, turbidam. Hæc Plinius.

Conſecratus) Conſecratione uidelicet magica & charactere, ut in magicis docetur.

Iaſpis) In capite Aſpidis inuenitur lapillus, Iaſpidi ſimilis, qui miræ creditur eſſe efficaciæ & uirtutis, & ideo quidam Iaſpidem, quaſi aſpidem uocari uolunt, ſcribit Anglicus lib. 16. de lap. & metal. Et tot habet uirtutes, quot diuerſas uenulas & colores. inquit Dioſcor.

Luxuriam cohibet, impedit conceptũ, menſtruum reſtringit, & hæmorrhoidas: ſi in puluerẽ redigatur, datus cũ lacte, curat, uiſum acuit & confortat.

Iris.

IRIS. Cap. XL.

De Iride Albertus lib.2.cap.8.Plin.lib.37.cap.9. Barpth.Anglicus lib.16.

Rim dant Arabes, ſed gignit eum mare rubrũ,
Cryſtallo ſimilem, cuius ſexangula forma,
Clara luce micans fert cauſſam nominis huius:
Nam ſi ſub tecto radijs ſit ſubdita ſolis,
Protinus infiatur paries, uarioq; colore
Arcus cœleſtis depingit utramq; figuram.

Effoditur Iris, ut Plinius narrat, in quadam inſula rubri maris, quæ diſtat à Beronicæ urbe.60.millia paſſuum, lib.37.cap.9.Nos item inuenimus maximam copiam horum lapidum in montibus Germaniæ, qui ſunt inter Rhenum fluuium & Treuerenſem ciuitatem. Abert.lib.2.

Cryſtallo ſimilem) Sexangulam, ut Cryſtallum, eſſe conſtat, unde quidam radicem Cryſtalli eſſe dixerunt. Plin.

Cauſſam nominis huius) Vocatur ex argumento Iris, ut Plinius ait. Nam ſub tecto percuſſa Sole, ſpecies & colores arcus cœleſtis in proximos parietes eiaculatur, ſubinde mutans, magnaq; uarietate admirationem ſui augens.

Eaſdem creditur habere uirtutes quas & Beryllus, niſi q̃ tantæ non inuenitur quantitatis, Dioſco.

Cooperatur hic lapis parturienti, uel ut citius pariat, uel ſaltem ut dolorem partus facilius ſuſtineat, & non

& non tantum de periculo pertimeſcat.

Iridis colores inter naturæ mira eſſe, neminem præterit, quod maximo argumẽto eſſe poteſt, quia à pictoribus, eiuſmodi forma, ſpeciesúe colorũ, exprimi non queat: unde ſuper omnem Irim dicitur, quod adagionis formam habet, de ueſte ſplendida, coloribus uariantibus, ac omnino contexta precioſius: ſunt hæc notata ex 12. antiquar. lect. Cœlij.

LYNCVRIVS. Cap. XLI.

De *lyncurio* Albert. *lib.* 2. *cap.* 10. Mineralium, *ubi ſcriptum eſt* Lygurius. Et *idem de animalibus, lib.* 22. *Solinus cap.* 8. *Plinius lib.* 37. *cap.* 2. *&* 3. *& lib.* 8. *cap.* 38.

Vertitur in lapidẽ qui ſtillat ab inguine lyncis:
Lyncuriũ dicũt, lapis eſt tamẽ hic precioſus:
Nam credũt ipſas hoc præſentiſcere lynces,
Quæ mox egeſtum properant operire liquorem,
Deſuper accumulant congeſtæ pondus harenæ:
Scilicet inuidia, ne noſtros cedat in uſus.
Electro ſimilem Theophraſtus habere colorem
Hunc ait, & ſimili paleas adducere pacto:
Affirmans ipſum ſtomachi placare dolorem,
Ictericis etiam priſcum reuocare colorem,
Et perturbati compeſcere reumata uentris.

Lyncurius) Lynx, *animal perſpicax eſt oculis, ita ut ſecundum poëticas fabulas, corpora ſolida penetret: linguã habet ſerpentinam, quam ultra modum extendit; collum circumagit, & lupo longior eſt.*

De urina

De urina eius dicitur naſci lapis Lyncurius, ſed inui dere homini fertur, adeò ut urinam ſub harenis abſcōdat. Hæc Albert. de natur. anim. lib. 22. *Conſinia ſunt apud* Plin. lib. 8. cap. 38. Et lib. 11. ca. 47.

Ab inguine) quod eſt à pudēdis. Et hoc modo dixit Horatius *Sermon.* 1. *lib. Saty.* 8. *Fures dextra coërcet, Obſcœnoq́; ruber porrectus ab inguine palus.*

Electro ſimilem) Electri color quis ſit, habes in cap. Chryſolectros. 18.

Paleas adducere) Nec folia tantum aut ſtramēta ad ſe rapere, ſed æris etiam ac ferri laminas, quod Diocles & Theophraſtus *credit, teſtante* Pli.

Ictericis priſcum) Icterus, morbus, cum per totum corpus bilis ſuffunditur, quæ interdum nigra, interdum flaua eſt. Dictus *autem ab Ictero aue, quam galgulum dicimus, aliquando ficedulam, crocei coloris.* Hic & Regius *morbus à Plin. dictus, li.* 37. *ca.* 10. *q̧ mulſo, potionis genere in delitijs regum habito, curaretur, inquit* Varro: Et *aurugo à colore auri, quia citrinum efficiat hominem.* Et *aliquando* Arquatus, *quòd ſtringat humana corpora, ut in arcum ducat, de his multa* Angli. lib. 7.

Reuma quilibet fluxus eſt: talis, fuit cauſſa accelerationis mortis Manaſſe, *ut eſt ſcriptum* Iudith 8. *cap.* Reumatiſmum Barpth. Anglicus *deſcribit lib.* 7. *Eiuſq́; meminit* Plinius *lib.* 22. *cap.* 18.

Hic lapis Lyncurius, frigidæ & ſiccæ complectionis eſt, rotundus, ualet præcipue uulneratis & à

uulnere ferrum extrahit, Ariſtot.

LIPARES. *Cap.* XLII.

Plinius lib.37.cap.10. Vincentius lib.9.cap.80. Albert.lib.2.cap.10. In Pandect.442.

PArtibus in Libycis lapis eſt, Lipares uocitatus,
Ad quē ſponte ſua properat genus oē ferarū
Quas uenatorum ſæuit labor exagitare:
Non eget ergo canum morſu curáue ſagaci
Saltus perluſtrans, lapidem qui geſſerit iſtum:
Sternendæ ſatis eſt uenabula tollere prædæ.

Proprietatem illius gemmæ (Si modo uerum eſt) potētiæ diuinæ iuxta Albert. acceptā referre debemus.

MAGNES. *Cap.* XLIII.

De Magnete Albert.lib.2.cap.11. Beroald.in annotation.in Galenū. Plin.lib.36.cap.16. & lib.34.cap. 14. Auguſtin.de ciuitat. Dei lib.21. Conſtantinus in lib.graduum. Serapio.394. Galenus lib.9.cap.10.

MAgnetes lapis eſt, inuētus apud Troglodytas:
Quem lapidum genitrix, nihilominus India mittit.
Hic ferruginei cognoſcitur eſſe coloris,
Et ui naturæ uicinum tollere ferrum.
Ededon magus hoc primum ferè dicitur uſus,
Conſcius in magica nihil eſſe potentius arte.
Poſt illum fertur famoſa uenefica Circe
Hoc in præſtigijs magicis ſpecialiter uſa.

Hic & apud Medos cum res ueniſſet in uſum
Detexit lapidis magis experientia uires.
Nam qui ſcire cupit, ſua num ſit adultera coniunx,
Suppoſitum capiti lapidem ſtertentis adoptet:
Mox quæ caſta manet, petit amplexura maritum,
Non tamen euigilans: cadit omnis adultera lecto,
Tanquam pulſa manu, ſubito terrore coacta,
Quem lapis emittit, cælati criminis index.
Si fur clauſtra domus ſpolijs gaziſq; referta,
Ingrediens, prunas ardentes per loca ponat,
Et ſuper aſpergat Magnetis fragmina prunis,
Et per tetragonum fumi calor alta uaporet,
Mentibus euerſis uelut impediente ruina,
Defugient omnes, in ea quicunq; manebunt,
Et fur ſecurus rapiet quæcunq; libebit.
Conciliare poteſt uxoribus ipſe maritos,
Et uice conuerſa nuptas reuocare maritis.
Gratia perſtatur ſimul & ſuadela per ipſum,
Sermoniſq; decor, diſceptandiq; facultas.

Magnes lapis, Heraclius *dicitur, teſte* Beroaldo, *qui in celebri græcorum eſt prouerbio, de his* (*ut* Be*roaldus ait*) *qui ad ſe omnes trahunt, ut Magnes, ferrũ. Vocatur autem Heraclius ab Heraclia ciuitate Lydiæ uel Magneſiæ, ubi laudatiſſimus Magnes gignitur, unde & nomen: quod Lucretius euidenter oſtendit his uerſibus:*

Quem Magneta uocant patrio de nomine Graij,
Magnetum quia ſit patrijs in montibus ortus.

Plinius

Plinius tamen ſentit ab inuentore Magnete armentario nomen inditum lapidi: hic paſtor fuit in India, *qui cum crepidas haberet clauis cõbinatas, hinc inde cum paſceret ambulans, uenit ad locum ubi magnes latitabat, qui ui ſua clauos omnes extraxit, unde inueniendi facta eſt occaſio. Syderiten alio nomine appellant, quòd ferrum trahat,* Plinio *dicente.* Vide Eraſmum *in prouerbio,* Heraclius *lapis, qui rem tractat hanc eleganter ut omnia:*

Genitrix India) *Gemmarum fertilitatem in* India *ſignat* Plin. *lib.* 37. *Vide tamen* Marbodẽi. 5. *cap.* Ameth. *ubi* Indiam *nutricem nominat gemmarum.*

Circæ ueneſica) *Circæ filia Solis et Perſæ nymphæ, homines ad ſe uenie͂tes carminibus magicis, poculis et uirga, in quas uellet mutabat formas. De hác multa* Homerus. *Vide tamen* Eraſmi *Chiliades in prouerbio,* Ex *eodem ore calidum & frigidum efflare.*

Famoſa) *Capi poteſt dictio famoſus in bonã & in malam partem.* Apuleius *lib.* II. *Metamor. famoſum cum laude & in bonam uſurpat. Similiter* Cicero *in oratione aduerſus* Valerium *: ſed idẽ quoq; lib.* 2. *de oratore in malam, dicens,* Nam *me ad famoſas uetuit mater accedere ; Sed quid hoc loco ſignificet, facile intelligis: forte* Circen *cuius fama apud multos circumuolet: nam & hoc modo* Horatius *lib.* I. *Odar. ſcripſit,* Famoſus Hidaſpes, *quòd ob ſuam magnitudinem ab omnibus decantatus ſit* Poëtis.

Gazis) Gazã Perſæ ærariũ uocãt, ut ſcribit Mela.

Per Tetragonum) Hoc eſt, per quatuor angu- los: τετράγων@ *enim quadrangularis latine ſigni- ficat : ſed quia figura quadrangularis eſt perfecti (Continetur enim quatuor lineis æqualibus, quatuor quoq; æquales habens angulos, & ſemper ſtat re- cta, eodem modo ſe habens, nam portiones omnes æquales ſunt) uirum bonum ac felicem ſemper eo- dem ſe habentem modo, et uirtutum poteſtate, qui- bus inſignis eſt, retinentem in omnibus æqualitatem quandam, Tetragonum uocamus: cuius rei teſtem acci- pe Lud. Cœlium lib. 10. cap. 34.*

Et ſuadela) Id eſt, perſuadendi dea. Hãc Ange- lus Politianus, miſcellan. cap. 91. Suadam et Pythò nõ minat. Et huius meminit Horat. Epiſt. ad Numitiũ lib. 1. At bene nummatum decorat ſuadela, Venuſq;.

Hic lapis potui datus, eſt optimum remediũ ei, qui de ferro toxicato uulneratus eſt. Et ualet ad ſa- gittam uel gladium extrahendum de uulnere, ſcri- bit Galenus. Eius puluis datus in ſucco fœniculi, con- tra hydropiſim efficax eſt, ut Platearius.

Quum autem omnibus pateat D. Auguſtinũ ex- titiſſe uirum incomparabilis fidei, libuit & ab eo uiſum miraculum, huc adſcribere de Magnete. Ma- gnetem lapidem nouimus eſſe mirabilem ferri rapto- rem, dicit, quod cum primum uidi, uehementer exhor rui. Quippe cernebã à lapide ferreũ anulũ raptũ, atq; ſuſpẽſum, deniq; tanquã ferro quod rapuerat,

uim ſuam

uim ſuam dediſſet, communemq́; feciſſet, idem anu-lus alteri admotus eſt, eundemq́; ſuſpendit, ſic acceſ-ſit & tertius & quartus: iamq́; ſibi per mutua ar-culis nexis, non implicatorum intrinſecus, ſed adhæ-rentium extrinſecus, quaſi cathena pependerat anu-lorum. Quis iſtam uim lapidis non ſtuperet, quæ illi non ſolum inerat, ſed etiam per tot ſuſpenſa tranſi bat, & inuiſibilibus ea uinculis ſubligabat? Hæc Au-guſtinus de ciuitat. Dei lib. 21. Sunt apud Plinium lib. 34. cap. 14. his Auguſtini uiſis conſimilia.

MOLOCHITES. Cap. XLIIII.

De Molochite Albrt. lib. 2. cap. 11. Plin. lib. 37. cap. 8. Solin. cap. 45. Siluaticus Pandect. cap. 448.

INfantum cunas uirtute ſua Molochites
Protegit, & caſus abigit quoſcunq; ferinos,
Ne teneros artus pars poßit iniqua nocere.
Dat lapidi precium uirtus cumulata decore:
Craſſum quippe uirens ſimulis ſolet eſſe Smaragdo.
Hunc Arabum gentes prius inueniſſe feruntnr.

Molochites à colore Maluæ nomen accepit, ſi Plin. credimus.

MEDVS. Cap. XLV.

De Medo Dioſcorides in proprio capite. Plin. lib. 37. cap. 10. Albert. lib. 2. cap. 11.

ASt in Medorum regione lapis reperitur,
Dicitur hic Medus, mortis dator atq; ſalutis.

Nanq; ſuper cotem mulieris lacte ſolutus,
Quæ ſemel atq; marem peperit, perſanat inunctus
Viſu fraudatos, multo iam tempore cæcos.
Lacte ſolutus ouis, ſemel atq; marem parientis,
Expellit ueterem ſimili ratione podagram,
Et feſſas reficit ſub anhelo pectore fibras.
Hoc quoq; nephretica ſaneſcunt unguine renes:
Debet in argento mixtus uitróue reponi,
Ieiunoq́; dari ſic utile ſit medicamen.
At reſolutus aquis cotis ſibi fragmine mixto,
Et porrectus ei tibi quem decreueris hoſtem,
Vt lauet inde ſuam quaſi pro medicamine frontẽ,
Obducet miſeros extincto lumine uultus.
Si potum dederis, uomito pulmone peribit.
Hic totus niger eſt, ſed non nigra tota poteſtas,
Candida, cum prodeſt: dum lædit, nigra uocatur.

Medus à regione Medorum ubi plures inueniũtur nomen habet, ut ſcribit Albertus. Plinius autem à Medea fabuloſa Mediam dicit uocari. De Media habes apud Strab. lib. II. Iſidor. autem Myrrhiten nominat, quia mirrhæ color eſt in eo.

Mortis dator atq; ſalut.) Eſt duplicis potentiæ Medus, bonæ ſcilicet et malæ. Nam tritus in coctura medicinali cum lacte mulieris, quæ ſemel puerum primo partu ædidit, & unctus, albugines oculorum curat, & omnem illorum dolorem. Podagricos eodẽ modo, cum lacte ouis quæ ſemel genuit maſculum, curat. Verum ſi quis ex eo biberit, pulmonem euo-

met, Sic notauimus ex Dioſcor.

Veterem podagram) Quæ aliter nequit curari iuxta illud Auſonij:

Non eſt in medico ſemper releuetur ut æger,
Interdum docta plus ualet arte malum.
Tollere nodoſam neſcit medicina podagram,
Nec formidatis auxiliatur aquis.

Nephretici dicuntur, quibus dolent renes. Nephritis enim paſſio renũ eſt ſeu morbus, qui inter acutos numeratur, Vide L. Cœlium lib. 2. cap. 36.

Debet in argento) Hoc medicamen præparatum habeas in uaſe uitreo uel argenteo, iuxta Dioſcor.

Cotis fragmine mixto) Et cotis alia uis eſt: nam fricatio illius prohibet augmentari mãmillas puellarum ante tempus, & teſticulos puerorum, quia infrigidat, ſic Auicen.

Non nigra poteſtas) Id eſt, nõ mala et infelix ex toto, quia rite utentibus cõducit, Vide tamẽ Eraſ. Chiliad. in prouer. Albus an ater ſis neſcio: ubi ſolito more qd albus, qd niger color ſignificet, digito mõſtrat.

ONYX. Cap. XLVI.

De Onyce Plin. lib. 37. cap. 6. Galen. lib. 9. cap. 11. Siluat. Pandect. ca. 453. Alber. lib. 2. cap. 13. ubi Onyx et Onycha tanquam diuerſi lapides ponuntur, cum tantum unus ſit.

A Collo ſuſpenſus Onyx, digitóue ligatus,
Inſomnes lemures, et triſtia cuncta repellit:

Multiplicat lites, & commouet undiq; rixas.
Dicitur in pueris multas augere ſaliuas.
Hāc quoq; dant nobis Arabes, dat et India gemmā.
Hæc etiam quinas ſpecies perhibetur habere.
Sardius at præſens ſi ſit tibi, non nocet onyx..

Onyx lapis, dictus, quòd habeat in ſe permixtum candorem, in ſimilitudinē unguis humani. Græci enim unguem dicunt onycem, ſic teſtatur Iſidorus. Plateaxius autē, Onyx, inquit, genus gummi eſt, fluens ex arbore quæ onicha dicitur, quod poſtea indureſcit in lapidem, ſicut de ſuccino legitur: Hinc lapidi hoc nomen impoſitum.

Quinas habet ſpecies) Indica onyx, corneā, igneā, nigram, cingentibus candidis uenis, et oculis modò interuenientibus, ſcribit Plinius.

Hæc gemma infirmo appoſita oculo, ſponte ſua, quaſi ſenſata res, intrat ſine læſione, circuitq; oculū, et omnes partes interius penetrat, quosq; contrarios uiderit eſſe humores, prorſus excutit, Sic Platearius.

ORITES. *Cap.* XLVII.

De Orite Plinius lib.37.cap.10. Vincentius lib.9.ca. 89. Albert. lib.2.cap.13.

LAetiferos morſus niger atq; rotundus Orites
Quos fera, uel cornu, uel ſæuo dēte peregit,
Cum roſeo mixtus perfecte curat oliuo.
Per uaſtos Heremos, interq; feras gradientes,
Illæſos ſeruat, morſus abigendo ferarum.

Hic uiret et maculas habet albas, alter Orites:
Altera pars cuius crebris magis aſpera clauis,
Altera læuior eſt, corpus quaſi lamina ferri.
Hic facit appenſus ne fiat fœmina prægnans:
Si fuerit prægnans mulier, cito fundit abortum.

Orites, uocatur à quibuſdam Syderites, quòd ignẽ non ſentiat, dicit Plin. lib. 37. Tres habet ſpecies, quarum una eſt nigra & rotunda: alia uiridis, maculam habens albam: Tertia cuius pars altera aſpera eſt, altera plana: et eſt color, quaſi ferri lamina, Verba ſunt alberti.

OPHTHALMIVS. *Cap.* XLVIII.

De Ophthal. Albert. lib. 2. cap. 13. Anglicus. lib. 16.

AVertens oculis morbos Ophthalmius omnes,
Aſſeritur furum tutiſſimus eſſe patronus.
Nam ſe geſtanti, uiſus conſeruat acutos,
Ac circumſtantes obducta nube recondit,
Vt ſpoliare domos poſſint impune latrones.

Ophthalmius nomen à patria habet, teſtis Iſidorus, uarijs coloribus diſtinctus eſt, ſed tot uirtutes habet quot colores, ut idem.

PANTHERVS. *Cap.* XLIX.

De Panthero uide Speculũ naturale lib. 9. cap. 90. Albert. lib. 2. cap. 14. Barpth. Angli. lib. 16.

PAntheron multos teſtantur habere colores:
Nã niger et rubeus, uiridis, pallenſq; uidetur,

Purpureus, roſeusq; ſimul, ſparſimq; colores
Hos habet, & uario diſtinctus ſtemmate uernat.
Expedit hunc orto quàmprimum Sole uidere,
Vt uictor poßis omnes exire per actus.
Ipſo nanq; die poterit te uincere nemo.
Pantheram patet eſſe feram diuerſi coloris,
India quam gignit, cuius pauefacta draconum
Voce, fugit rabies, quam beſtia contremit omnis;
Huius ad exemplar, ſic eſt lapis iſte uocatus.

Tot uirtutes habet Pantherus, quot colores, ut in lib. de natur. rerum ſcriptum eſt.

Beſtia cõtremit omnis) Ferunt odore earũ mire ſoliatari quadrupedes cũctas, ſed capitis toruitate terreri. Quãobrem caput occultant, et pulchritudine reliquæ partis, beſtias ad ſe inuitant, et ſic inuitatas arripiunt ac deuorant: Hæc Plin. lib. 8. cap. 17. Vnde Poëta dicit, quam beſtia contremit omnis.

Cuius uoce rabies draconum fugit pauefecta) Dicitur hoc animal infeſtũ eſſe draconi, et ob hoc Pãtheræ uocem draconem fugere in latibula antrorũ. Hæc Albertus de nat. anim. lib. 22.

PYRITES. Cap. L.

De Pyrite Albertus lib. 2. cap. 14. Plin. lib. 37. cap. 11. Solin. cap. 50. Galen. lib. 9. cap. 4. Apud Albertum corrupte legitur Perithe uel Peridonius.

CVi furuus color eſt, cui nomẽ ab igne Pyrites
Se uetat aſtringi, pertractariq; recuſat:

Tangi uult leniter, pauidaq; manu retineri,
Nam preſſius nimium, digitos ſtringentis adurit.

Pyrites caligines oculorum purgat, duriciem molli, & digeſtionem facit, addita reſina, carnes perequat. Sic Dioſcorides.

Furuus color) Id *eſt niger, ut* Feſto Pompeio *placet lib. 6.*

PEANITES. *Cap. LI.*

De Peanite, *Plinius lib. 37. cap. 10. qui Peantiten nominat Solinus cap. 14. Anglicus lib. 16. Albert. lib. 2. cap. 14. ſed Peranites ſcribit.*

Gignitur in Macedum regione lapis Peanites,
Fœminei ſexus referens imitando labores:
Sed quibus ex cauſis, dubiū, nā tēpore certo
Concipit & parit, & parientibus auxiliatur
Vltima quas uexat dubij diſcriminis hora.

Peanitē quidam Gemonidā appellitant, ait Plin. & ſpecies ei eſt aquæ glaciatæ.

In Macedum regio.) *In Macedonia iuxta monumentum Tyreſiæ inuenitur. Plinius.*

PRASIVS. *Cap. LII.*

De Praſio *Plin. lib. 37. cap. 8. Specul. nat. lib. 9. cap. 91. Albertus lib. 2. cap. 14.*

Conſpicuis Praſius gemmis ſolet annumerari,
Sed non eſt charus, contēptus quippe decore,
Vtile nil cōfert, niſi quòd uiret et decet auro.

Altera ſanguineis ſpecies eſt illita guttis,
Tertia candidulis tribus, eſt inſcripta lituris.

Praſius colorem habet qualem praſion, hoc eſt, Marubium, unde tale nomen ſortitur, Albertus.

Expertū eſt q̧ cōfortat uiſum, et quaſdā Iaſpidis, et quaſdā Smaragdi habet operationes, ſic Albert.

SAPPHIRVS. Cap. LIII.

De Sapphiro Dioſc. lib. 1. cap. 146. Plin. li. 37. ca. 9. Gal. lib. 9. ca. 19. Alber. li. 2. cap. 7. Ariſt. in lap. ſuo.

Sapphiri ſpecies, digitis aptiſſima regum,
Egregium fulgens, puroq́; ſimillima cœlo,
Vilior eſt nullo uirtutibus atq; decore.
Hic & Syrtites lapis à plerisq; uocatur,
Quòd circa Syrtes Libycis permixtus harenis,
Fluctibus expulſus feruente freto reperitur.
Ille ſed optimus eſt quem tellus Medica gignit:
Qui tamen aſſeritur nunquam tranſmittere uiſum.
Quem natura potens tanto ditauit honore,
Vt ſacer, & merito gemmarum gemma uocetur.
Nam corpus uegetat, conſeruat et integra mēbra,
Et qui portat eum, nequit ulla fraude noceri;
Inuidiam ſuperat, nullo terrore mouetur.
Hic lapis, ut perhibent, educit carcere uinctos,
Obſtructasq́; fores, & uincula tacta reſoluit,
Pacatumq́; Deum reddit, precibusq́; fauentem:
Fertur et ad pacem bonus eſſe reconciliandam:
Et plus q̄ reliquas amat hanc necromantia gemmā,
Vt diuina queant per eam reſponſa moueri.

Corporeis

Corporeis etiam morbis lapis iſte medetur:
Salicet ardorem refrigerat interiorem,
Sudorem ſtringit nimio torrente fluentem.
Contritus, lateri ſuperillitus, ulcera ſanat.
Tollit et ex oculis ſordes, & fronte dolores,
Et uitijs linguæ ſimili ratione medetur.
Sed qui geſtat eum caſtißimus eſſe iubetur.

Syrtes, duo ſunt ſinus Aphricani maris, diſpari magnitudine, ſed pari periculo, inquit Saluſtius.

Fluctibus expulſus) *Vēto ibi cōtrahuntur harenæ, ſcribit idē, unde locus fit uadoſus, accedēte cumulo harenarū* Libycarū: *in quibus, ut* Poëta *uult,* Sapphirus *reperitur: quia ſic medium maris acceßibile efficitur.*

Medica *tellus*) Medicam *regionem deſcribit* Strabo Geogr. *lib.* II. & Plin. *lib.* 6.

Nunquam tranſmit. uiſum) Nam *denſus eſt, non pelludidus,* Iſidoro *teſtante: niſi aliud* Poëta *innuat, quod eſt colligere ex lib. de nat. rerum, ubi ſic inuenio:* Nunquam, *quantumcunq; purus ſit* Sapphirus, *imaginem in ſe ut ſpeculum oſtendit.*

Vt uocetur ſacer) *Tātæ autoritatis fuit lapis iſte apud ueteres, ut* Apollini *ſacratum dixerint:* Vnde *gentiles cum pro reſponſis Deū ſacrificiorum tēpore cōſuluerunt, certificari citius putauerūt ſi* Sapphirum *in præſentia haberent,* Hæc Dioſcorides. Vnde *ſubiungit* Poëta, *ut diuina queant per eam &c.*

Necromantia *hūc amat*) Magi *ſingulariter diligunt hanc gemmam, dicit* Anglicus, *quia ad eorum*

opinionem

opinionem per ipſius uirtutē quædā mirabilia operari poſſunt, quod Poëta ſcribit ſatis diluade.

Ardorem interiorem refrigerat) *In febribus incentiuis refrigerium præbet, ſi iuxta uenas cordis pulſatiles ſuſpendatur,* Dioſcorides.

Sudorē ſtringit) *Virtutem habet, fluxus ſanguinis reſtrictiuā: unde ſi tēporibus apponatur, ſolet reſtringere ſanguinē de naribus profluentem,* Sic Dioſcor.

Superillitus lateri) *Apòſtematū reprimit inflaturā, ſi principio inflationis apponatur,* Idē *autor eſt.*

Tollit & ex oculis) *Sed uult* Dioſcorides *prius in frigidam aquam poni.*

Caſtiſſimus eſſe iubetur) *Nam caſtitatis amatrix dicitur ſapphirus, ait Iſidorus.*

Itē uim habet ueneno contrariam: unde ſi araneā infra pyxidē poſueris, et uerū ſapphirū ſupra pyxidis orificiū aliquādiu, aranea eius uirtute uicta perit. Hoc dicit inſignis author Diſcorides.

SMARAGDVS *Cap.* LIIII

De *Smaragdo Plinius lib.37.cap.5. Solinus cap. 24. Serapio cap.384. Albert.lib.2.cap.170. Iſidorus lib.14.cap.3.*

OMneuirēs ſupat forma uiridāte Smaragdus,
Cuius bis quinæ ſpecies binæq; feruntur.
Sunt etenim Scythicā, Bactriani, Niliacāq;:
Sunt & qui uenis naſci perhibentur in æris,
Quos maculis uitioſa notat natura metalli.

Sunt

Sunt Carchedonij, reliquos piget enumerare.
Præcipuus Scythicis honor eſt & gratia maior.
Gryphibus eripiunt ſeruantibus hos Arimaſpi.
Quos uiſus penetrat formæ potioris habentur.
Quorum luce uirens uicinus tangitur aër,
Quos neq; Sol mutat, nec clara lucerna, nec umbræ,
Strata ſuperficies quibus eſt uel concaua forma,
More iacentis aquæ uultum ſpectantis adumbrant.
His uſum ſpeculis teſtatur fama Neronem,
Cum gladiatorum pugnas ſpectare libebat.
Optimus his ſitus eſt quorum ſunt corpora plana.
Commodus iſte lapis ſcrutantibus abdita fertur,
Cum præſcire uolunt aut diuinare futura.
Auget opes idem ſeſe reuerenter habentes,
Omnibus in cauſſis dans perſuaſoria uerba,
Tanquam facundi uis ſit ſermonis in illo.
Collo ſuſpenſus dirum fugat Hemitritæum,
Et ſanare poteſt ipſa ratione caducos.
Emendat feſſos uiridi mulcedine uiſus,
Et tempeſtates auertere poſſe putatur.
Fertur laſciuos etiam compeſcere motus,
Proficit in uiridi magis, accenditq; colorem
Ablutus uino aut uiridi perunctus oliuo.

Smaragdus à nimia uiriditate dictus eſt, nã omne ſatis uiride ſmaragdum dicitur, quod Iſidorus ait.

Omne uirens ſuperat) *Etiã herbas uirentes, & circa ſe uiriditate nimia aërẽ repercuſſum, neq; illius uiror in Sole aliquo modo obumbratur, ut Plin. ait.*

Bis

Bis quinæ ſpecies) Duodecim enumerantur genera Smaragdi apud ſcriptores, præcipui tamen Scythici, quòd nullis minus uitij ineſt: qui quãtũ Smaragdi à cæteris gẽmis diſtãt, tantũ iſti ab alijs Smaragdis. Hinc Bactriani, quibus altera laus eſt, quos in commiſſuris ſaxorũ Eteſijs flãtibus colligunt: tunc enim detecto ſolo internitẽt, quia his uentis harenæ multum mouentur. Tertium locum Niliaci, hoc eſt Aegyptij tenent, qui eruuntur circa Copton, oppidũ Thebaidis, in collibus et cautibus, reliqua genera in metallis ærarijs inueniuntur. Si narrationis fidem quæris, lege Plinium lib.37.cap.5. unde hæc ſuprà poſita excerpta inuenies.

Scythici (Scytharum regio ſeptentrionalis eſt, ab India ad Germaniam porrecta, De hac & Bactris in Aſia, legito Strabon. lib.2.

Niliaci) Id eſt Aethiopici, quia Nilus Aethiopiæ fluuius eſt, de hoc uide capite.31. in ſcholijs.

Carthedonij) qđ eſt Carthaginenſes. Carthago enim et Carthedon eſt dicta à cõditore Carthedone. Eius meminit Appianus.

Ariſmaſpi) Scythiæ populi ſunt unoculi, ſcribit Herodotus, qui aßidue præliantur cum Gryphis: ferarum uolucri genere, eruente ex cuniculis mira cupiditate aurum, ut Plinius. Ita nuncupatos aſſerit idem Herodot. quia illarum gentiũ uocabulo Arima unũ ſignificat, ſpu uero oculum.

Quibus eſt ſtrata ſuperficiẽs uel concaua forma) Hoc eſt

Hoc eſt, qui non ex toto æqualitatem habent, uultum ſpectantis adumbrant, quia tunc una pars obumbrat aliam, dicit Albertus.

His uſum ſpeculis) Smaragdis enim nihil iucundius, nihilq́; utilius uident oculi. Nã fatigatos obtuitus, coloris lenitate reficiunt, & quos alterius gẽmæ fulgor retuderit, Smaragdi recreant, Solinus.

Corpora plana) Optimos ſortiuntur ſitus, quibus planicies eſt reſupina & extenta, ait idem.

Optimus ſitus) Ferunt nanq; in Cypro inſula, in tumulo Reguli Hermiæ iuxta Cetarias Leoni marmoreo inditos oculos Smaragdinos, ita propter bonũ ſitũ, hoc eſt, planiciẽ reſupinã, radiantes in gurgitẽ, ut piſcatores territi refugerent, ſcribit Vincentius.

Reuerẽter habẽtes) Expertum eſt ꝙ Smaragdus non fert coitus immundiciem, quia rex Vngariæ in coitus hora cum uxore ſua Smaragdum habuit, qui in tres partes diuiſus eſt propter hoc, quia ad caſtitatem ſe inclinat. Albertus hæc ſcribit.

Hemitritæus, eſt ſemitertiana febris, quæ fit ex Cholera putrefacta extra uaſa, & non collecta ad apoſtema, dicit Anglicus.

Sanare caducos) Si ponatur ad Epileptiĉ caput ſmaragdus, iuuat: quando ſuper arteriam, calorem eius temperat, inquit Ariſtoteles.

Qui dederit in potu, de limatura eius lapidis pondus. 8. granorum ordei huic qui ſumpſit uenenum, antequam fecerit impreſſionem, liberat eum

G à morte

à morte, & non cadent capilli eius, neq; excoriabitur, ut eſt Pandect. cap. 476.

SARDIVS. Cap. LV.

Sardam uocat Albert. lib. 2. cap. 17. quem debuit Sagdam nominare, hunc uero Sardinium. Plinio dicitur Sarda, lib. 37. cap. 7. Barpht. Angli. lib. 16.

SArdius à Sardis, eſt à quibus antè repertus,
Sortitus nomen, rubei ſolet eſſe coloris.
Hic inter gemmas utiliſsimus eſſe putatur,
Præter fulgorem cum nil ferat utilitatis,
Excepto quòd Onyx nequit hoc præſente nocere.
Huic quoq; dat quinas ſpecies ſtudioſa uetuſtas.

Sardi pluraliter, urbs eſt Lydiæ, regia Creſi, præclara quidē: Huius mentionē facit Strab. Geog. 13.

Onyx lapis qui multiplicat lites, & commouet undiq; rixas, ut habetur ſuprà cap. 46.

Quinas ſpecies habet, ſed inter illas utilior eſt quæ mittitur à Sardis. Gaudium enim incendit, expellit timorem, audaces reddit atq; mentem acuit. Ab incantationibus quoq; et maleficijs tuetur, ſi Dioſcor. credendum. In lib. de nat. rerum, legitur quòd fluxum ſanguinis, ut Corneolus, ſanet.

Circa Leucadiam Epiri quoq; inuenitur hic lapis, et circa Aegyptū. In his autē mares excitatius fulgēt, fœminæ uero pinguiores ſunt, et craſsius nitēt, Plin.

Sardonix.

SARDONIX. Cap. LVI.

De Sardonice Plin. lib. 37. cap. 1. & 6. & 12. Solin. cap. 45. Albert. lib. 2. cap. 17. Ariſt. in lap. ſuo.

SArdonicem faciunt duo nomina Sardus Onyxq́;:
Tres capit ex binis unus lapis iſte colores,
Albus, et hinc niger eſt, rubeus ſupereminet albo.
Ipſum diſtribuunt ſpecies in quinq; magiſtri,
Sed quaſi tres pueros impermixtosq́; colores
Sic in ſe retinent, diſtent ut limite certo:
His honor amplior eſt, & eorum forma probatur,
Denſior & raro plus fertur habere decoris.
Hic ſolus lapidum ceram conuellere neſcit.
Hic humilem caſtumq́; facit, multumq́; pudicum,
Cuius uirtutes alias reperire nequiui.
Partibus hunc noſtris Arabes, ſed & India mittit.

Albus et hinc niger) Cœperũt pluribus hæ gẽmæ intelligi coloribus, dicit Plinius: radice quidem nigra, medio candido, uertice non ſine quadam ſpecie purpuræ, candore in minium tranſeunte.

In quinq; ſpecies) Inuenitur quinq; modis Sardonix, et forte pluribus, propter diuerſam colorũ cõmixtionem, & ſubſtantiæ denſitatem, dicẽte Alberto.

Diſtent ut limite) Et laudabilior eſt qui colores magis habet diſtinctos, Albertus.

Ceram conuellere neſcit,) Sardonix optimus eſt ad ſigilla, quia nil ceræ tenet, qđ ſcribit Helinãdus.

Hac gemma Polycrates tyrannus ab inuidia for-

 tunæ

tunæ ſeſe redimere credidit, proiecta ipſa in mari, quæ à piſce eo die capto, regiq; in culinam deportato, relata eſt, dicit Plinius lib. 37. cap. 1.

Arabia et India mittit) Patet ex Plinio Arabicarum et Indicarum argumentum: Arabicæ, inquit, excellunt candore circuli præluci do, ſed non gracili, neque in receſſu gemmæ, aut in deiectu renitente, ſed in ipſis umbonibus nitente: At hoc in Indicis cæreum aut corneum inuenitur, etiam circuli albi, quædamq; cœleſtis in ijs arquus anhelatio eſt, lib. 37. cap. 6.

Dominum illius lapidis oportet eſſe humilem & prudentem, ſic eſt in libro de natura rerum.

SELENITES. Cap. LVII.

De Selenite Dioſcorides lib. 5. Plin. lib. 37. cap. 10. Auicennæ, lapis lunæ dicitur lib. 2. cap. 412. Solinus cap. 50. Albert. lib. 2. cap. 17.

Nec Selenitem fas eſt omnino taceri,
Quæ uelut herba uirēs & Iaſpidis æmula gemma,
Lunares motus & menſtrua tempora ſeruat:
Creſcit enim Luna creſcente, minorq; minuta
Efficitur, tanquam cœleſtibus anxia damnis:
Idcirco ſanctus lapis à plerisq; uocatur.
Dicitur eſſe potens ad amorem conciliandum,
Languentes etiam Phthiſicos iuuare putatur.
Toto geſtatus creſcentis tempore Lunæ,
Nec minus & toto per decrementa fluentis

Effectus

Effectus miros & commoda plurima præſtat.
Hanc autem gemmam memorant in Perſide naſci.

Selenites, qa imaginē Lunæ habet, ſic uocatur, œ λώνη enī *Lunā ſignificat latine, uide Pli. li.* 37. *ca.* 10.

Velut herba uirens) Excandido *tranſluct mel-leo fulgore. Plinius.*

Mēſtrua tēpora) Hoc *eſt, quæ ſunt menſis unius, quia* Luna *octo et uiginti propè diebus, totius zodiaci ambitum cōficit, qui menſem integrum faciunt, Macrobius in ſom. Scipion. lib.* 1. A *menſe autē deducitur adiectiuum menſtruus, ut mēſtruum opus, quod eſt opus unius menſis, Perottus.*

Phthiſis eſt cōſumptio naturalis in humore corporis ex ulcere pulmonis proueniēs: fit aliquādo ex rheumate à capite diſtillante in pulmonē, quē repercutit, & repercutiendo cauat, & ulcerat. Aliquando ex nimia pulmonis ſiccitate: nōnunquā ex ſanguine, cū in pulmone rumpitur uena, & eius fluxus in ſaniem conuertitur. Barpth. Anglicus.

Commoda plu. præſtat) Nam *qui portat eū, fertur habere præſcientiam quandam futurorum, ſi ſub lingua portetur, præcipue prima Luna & decima exiſtente, ſic ſcribit albertus.* At *Vincentius in ſpec. nat. ait: Iſta duo uocabula gemmarum Chelonites & Selenites uidentur confundi, & unum loco alterius ſumi, uitioq; ſcriptorum corrumpi.* Nam *eadem ex parte hic dicuntur de Selenite quæ ſuperius dicta ſunt de Chelonite.*

SAGDA. Cap. LVIII.

De Sagda Plin.lib.37.cap.10. Solin.cap.50.Alber. li.2.cap.17. ſed perperam Sarda ibi legitur. Vincent.lib.9.cap.95.

Difficilis gemmas ſuper omnes Sagda repertu,
Nunquã ſciretur niſi ſe daret inueniendam.
In medio ſiquidem natus lapis iſte profundo,
Naues ui quadam petit è regione meantes,
Et prælabentis tabulis hærendo carinæ
Ad portum uehitur, merx ignaris data nautis.
Eſt autem morſu tabulæ ſic fixa tenaci,
Quòd nequit abraſa ligni ſine parte reuelli.
Huic Praſinus color eſt: regio, Chaldaica tellus.

Morſu tenaci)Sicut Magnes ad ferrum ſe habet, ita Sagda ad lignum. Albertus.

Praſinus color, id eſt, uiridiſsimus, ut Siluat. Pandect. cap.579. à colore foliorũ porri. πράσον enim græce, latine porrum. Ibidem.

Chaldaica tellus)Chaldæa eſt regio orientalis, quæ et Babylonia dicitur, ab urbe Babylone, de hac Strabo Geograph. lib.16.

TOPAZIVS. Cap. LIX.

De Topazio Plinius lib.37. cap.8. Albert lib.2. cap.18. Iſidor. lib.16.

Nominis eiuſdem Topazion inſula gignit,
Qui quanto rarus, tãto magis eſt precioſus.
Hic ſpecies tantum binas perhibetur habere.

Alterius puro color eſt uicinior auro:
Clarior alterius tenuiſq́; magis reperitur.
Fertur Hæmorrhoicis idem lapis auxiliari:
Quodq́; magis mirum limam ſentire putatur.
Feruentes etiam compeſcere dicitur undas.
Gignit & hunc Arabum gemmis ditiſsima tellus.

Nominis eiuſdem) *Iuba rex Mauritaniæ, in mari rubro multas inuenit inſulas, & inter eas unã quæ* Topazion *uocatur, uide* Strab.16. *In inſula autẽ cui nomen eſt* Chitis Troglodytæ *prædones, cum diutius fame & tempeſtate preſsi, herbas radiceſq́; effoderent, eruerunt* Topazion, *quærendo herbas.* Topazin *enim* Troglodytarum *lingua ſignificationem quærendi habet, ſcribit* Plin.lib.37.cap.8.

Qui quantò rarus) *Hinc* Octauius Cleophilus *ait:*
Optima *quadriuio non inueniuntur in omni,*
Nobilius, *quanto rarius omne uides.*

Hic ſpecies binas) *Duo eius genera faciũt,* Praſoiden *atq́;* Chryſopteron, *ſimilẽ* Chryſopraſio, *eius enĩ tota ſimilitudo ad ſuccũ porri dirigitur.* Hæc Plinius.

Hæmorrhoicis) *Id eſt fluxũ ſanguinis patientibus:* Hæmorrhogia *enim uel* Hæmoroſagia, *ſanguinis fluxus eſt uel diſcurſus, &* Hæmorrhogida, *ægritudo, proueniens à fluxu ſanguinis illius loci, ſic* Siluat. Pandect.cap.237.

Limã ſentire) *Eſt ampliſsima gẽmarũ, et ea ſola nobiliũ, limã ſentit: Cæteræ ſaxo & cote poliuntur: hæc et uſu atteritur: ſi autorẽ quæris,* Plin.legas.37.

*Compeſcitur unda)*Topazion *cum ponitur ſuper hominis uulnus , œſſat fluxus:quòd ſi ſuper aquam bullientem,ampullæ eius ceſſant,*Ariſtot.

*Arabũ ditiſſ.tellus)*Eſt Arabia triplex,*deſerta* q̃p *pe,petroſa,et felix:quæ,ut* Dionyſius *ſcribit,ad oriẽ tẽ et auſtrũ ſpectat,rubro alluitur mari:utq;* Solin. *ait,*Arabia *ſacra interpretatur,ꝓpter odores quos plurimos creat.*De *hac ſcribit* Pli.li.12.*Strabo li.*16.

Irã *ſedat* Topazion *& triſtitiã,ualetq; cõtra noxios motus,phreneſim et mortẽ ſubitaneã,ut* Dioſc.

TECOLITHVS. *Cap.* LX.

De *Tecolith.Plin.lib.*37.*cap.*10.*Solin.cap.*50.*Alber. lib.*2.*cap.*3.*ſed perperam ibi ſcriptum eſt* Cegolites.

TEcolithus nucleo ſimilis perhibetur oliuæ:
Aſpectu uilis,naturæ ui precioſus.
Nãq; ſolutus aquis et ab his qbus expedit hauſtus,
Dicitur eſſe potens lapidoſos ſoluere renes,
Veſicæq; ſimul purgare dolentis harenas.

T*ecolithus)*τηκόλιθος *calculi lapis dicitur,oliuæ nucleo ſimilis:*τῆκος *calculus,*λίθος *lapis eſt.*Huius *meminit* Auicenna *lib.*2.*ubi ueſicæ lapidẽ nominat.*Ca*millus autẽ lapidẽ* Iudaicũ,*de quo* Pandect.*ca.*436.

VNIO. *Cap.* LXI.

De *Vnione* Plin.*lib.*9.*cap.*35. *Solinus cap.*66.*Serap.cap.*397.Albert.*lib.*2.*cap.*11.*Iſidor.lib.*16. *Platearius in lib.de ſimplici medicina.*

TOllitur è conchis ſpecies memoranda marinis,
Vnio dictus ob hoc,ꝙ ab una naſcitur unus,

Nec duo uel plures unquam ſimul inueniuntur:
Cuius ad ornatum laudatur candida forma,
Vt deceat ueſtis, deceat nihilominus aurum.
Conchæ temporibus certis referuntur hiantes
In cœlum patulæ, rores haurire ſupernos,
Ex quibus orbiculi candentes concipiuntur.
De matutino fit clarior Vnio rore:
Ros ueſpertinus fœtus ſolet ædere fuſcos.
Et iuuenes conchæ dant baccas candidiores,
Obſcurat fœtus, concharum grandior ætas.
Quanto rorantis fuerit plus aëris hauſtum,
Tanto maiorem gignit roratio baccam:
Vltra ſeminucem ſed creſcere nulla putatur.
Quòd ſi œlſa micent tonitru conuexa coruſco,
Conchæ diffugiunt ſubita formidine clauſæ:
Sic intercepto conceptio deperit hauſto,
Et fit abortiuum quod cœperat inde creari.
Inſignes baccas, prædam maris, India gignit,
Gignit & inſignes antiqua Britannia baccas.

Ab una naſcitur unus) *Nunquam duo reperiũtur indiſcreti, ideoq́; & nomen Vnionum Romanæ deliciæ impoſuerunt eis. Nam id apud Græcos nõ eſt, nec apud Barbaros inuentores aliud quàm margaritæ nomen, dicit Plinius, quòd in conchis marinis reperiatur hoc lapidis genus. Sic Iſidorus.*

Laudatur candida forma) *Talis autem ipſis eſt conchis ſenſus ut partus ſuos timeant maculari, cũ Sol urentes ac feruentes orbes emerſerit. Itaq; ne*

calore

calore nimio fuſcentur lapides, conchæ ſubſidunt in profundum. Solinus.

Decœat ueſtes)*Margaritas digitis ſuſpendere, & binas trinaſq; auribus, gloria fœminarum fuit: quin & pedibus: nec crepidarum tantum obſtragulis, ſed & totis addebant ſocculis. Neq; geſtare ſatis erat, niſi calcaſſent etiam pedibus, per uniones ambulando. Plinius.*

Prædam maris)Concha ipſa cum manum uidet, ſeſe comprimit, opesq; ſuas operit, adeò prædæ timet, gnara propter uniones ſe peti, ſed manum ſi præueniat, acie ſua abſcindit. Plinius.

Antiqua Britannia)Hoc eſt Britannicum mare, quod nunc Anglicum dicitur. Albertus.

Quod ſi micent celſa conuexa)Si fulgurat, comprimuntur conchæ pauefactæ, ac pro ieiunij modo minuuntur, uitia contrahētes abortiua, quæ Phyſemata à bullarū ſimilitudine dicūtur, dicit Plin. lib. 9.

Habent uirtutem confortandi albæ et claræ margaritæ, contraq; debilitatem & fluxum uentris uel ſanguinis, necnon cardiacam paßionem ſanant. In febribus datur puluis earum cum zaccaro roſarū, Sic Platearius.

MARBODEI EPILOGVS.

Hæc ex innumeris excerpta uocabula gemmis
Sufficiant, noſtro uigili collecta labore:
Quæ decies ſenis diſtincta patent capitellis.

Querela

QVERELA QVOD INTER *lapides precioſos, molaris lapis tacetur.*

Virtutes lapidum multi ſcripſere, molarem
Te quis non credat ſed ſiluiſſe nefas?
Mentio nulla tui fit, te mola carmine iuſto
Cur priuant docti? commoda curq; tua?
Scribit Corallum Metrodorus maximus author,
Chryſolithumq; phraſi Democritus cecinit:
Sardonicen, Praſium, Zoroaſtes carmine multo
Dixit, ait inſignem nemo poëta molam.
Qui fit? quum decus es lapidum, quū nobile pōdus?
Quum ſine te uitam ducere nemo poteſt?
Nam granum accipis, far reddis: tua mira poteſtas,
Qua faciant homines pignora cuncta ſua.
Nec Veneris ſunt grata adeò, nec munera Bacchi,
Vt tua quæ prodit dædala terra ſinu.
Idaliæ puer en oculos præſtringit & aufert,
Sed molitor cunctos cæcat amore tuo.
Nil eſt quòd uates donant mendacia rebus,
Cūm titulos poſcunt præteriiſſe molæ:
Qua ſine nulla quies, ſine qua nec ulla uoluptas
Perpetua eſt, præſens gaudia mille tenet.
Exornat digitos gemma, at tu fercula regum:
Nanq; labore tuo fit mediante Ceres.
Non metuis fures nocturno tempore, uel (quod
Eſt maius) neruos, Phalaridiſúe minas.
Te non corrodunt mures, tu ſingula rodis,

Non tineas paſcis, paſcis at ipſa deos.
Sit ſanè gemmis uirtus, ſint præmia magna,
Maiora ipſe lapis commoda (crede) feres.
Decipit emptorem perſæpe, impontre gemma
Conſueuit fuco, tu petra fraude cares.
Dignam igitur te laude molam, te laude molarem
Cur quis non credat præteriiſſe nephas?
Cætera (blandiri uidear ne forte) relinquam,
Sit ſatis ad gemmas nam numeraſſe molam.

F I N I S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

A

Adamas. 15
Achates. 19
Alectorius. 22
Amethyſtus. 24
Androdamas. 25
Abſinthos. 26
Aſbeſtos. 27
Alabandina. 28

B

Beryllus. eodem.

C

Carbunculus. 30
Chryſolithus. 32
Chryſopraſus. 33
Chryſopaſius. 34
Chelidonius. 35
Corneolus. 38
Chalcophonos. 39
Chryſolectros. eodem.
Chalazias. 40
Chelonites. 41
Corallium. 42
Calcedonius. 44
Cerauneus. 45
Cryſtallus. 47

D

Diadochos. 49
Dionyſias. 51

E

Etites 53
Enhydros. 55

G

Gagates. 56
Gagatromeus. 62
Galactites. 63

H

Hieracites. 65
Hienia. 66
Heliotropia. 67
Hephestites. 69
Hæmatites. 70
Hexecontalithos. 73
Hyacinthus. 74

I

Iaſpis. 76
Iris 78

L

Lyncurius. 79
Lipares. 81

M

Magnes. eodem.
Molochites. 85
Medus. eodem.

O

Onyx. 87

Orites

Orites.	88	Sardius.	98
Ophthalmius.	89	Sardonix.	99
P		Selenites.	100
Pantherus.	ibidem.	Sagda.	102
Pyrites.	90	T	
Peanites.	91	Topazius.	ibidem.
Praſius.	eodem.	Tecolithus.	104
S		V	
Sapphirus.	92	Vnio.	eodem.
Smaragdus.	94.		

Errata.

Pag. 30. *uerſu* 1. *lege* Cryſtallis.

Pag. 31. *uerſu* 2. & 3. *lege partem.*

Pag. 53. *uerſu* 3. *lege* Cap. XXVI. *Nam ab eo loco ad finem uſq; libelli, numerus capitum unitate fallit.*

Pag. 96. *uerſu* 19. & 20. *lege* Carchedonij, Carchedon, Carchedone.

TVMNON
ALIT DVOSERYTHR
CO
S